

Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій

ШВЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

УДК 331.52:331.5.024.5:330.59

**ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ПРОБЛЕМИ
ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса - 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Закладі вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор
ШАПОШНИКОВ Костянтин Сергійович,
Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій,
директор.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
СКУПСЬКИЙ Руслан Сергійович,
ВСП Миколаївський інститут розвитку людини
ЗВО ВМУРЛ «Україна»,
завідувач кафедри підприємництва, управління
та адміністрування;

- доктор економічних наук, професор
ОРЕЛ Володимир Миколайович,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри організації виробництва, бізнесу
та менеджменту;

- доктор економічних наук, професор
МОНАСТИРСЬКИЙ Григорій Леонардович,
Західноукраїнський національний університет,
професор кафедри менеджменту, публічного
управління та персоналу.

Захист відбудеться **13 травня 2021 р. о 11.00 годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **13 квітня 2021 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сталий соціально-економічний розвиток країни, підвищення рівня та якості життя населення, збагачення соціального і трудового потенціалу кожної людини забезпечується завдяки ефективно діючому та збалансованому ринку праці. Нажаль, на сьогодні процеси формування та розвитку ринку праці України та її регіонів перебувають під значним впливом соціально-економічної кризи, системний характер якої продукує зниження економічної активності працездатного населення, розширення вимушеної праці, розшарування населення на соціально-вразливі групи, неузгодженість із ринком освітніх послуг, і, відповідно, зниження якості трудового потенціалу та мотивації до продуктивної діяльності. При цьому, неефективне використання робочої сили, зростання трудової міграції, високий рівень безробіття, наявність диспропорцій у структурі попиту та пропозиції робочої сили, викликаних невідповідністю якості освіти до вимог роботодавців та стрімких процесів старіння, зниження продуктивності праці та недосконалість системи оплати праці, відхід з формального сектору ринку праці у неформальний, існування неформальних інститутів і договірних відносин, а також нерозвиненість стимулів до підвищення ефективності трудової діяльності є вкрай актуальними та нагальними проблемами ринкових трансформацій.

Саме тому, особливої значущості набувають аспекти формування ефективної зайнятості населення, створення ефективного ринку робочої сили, запобігання масового безробіття та трудової міграції і потребують постійного моніторингу та аналізу.

В новітній історії наукові дослідження аспектів формування та проблем розвитку ринку праці здійснюються достатньо активно, свідченням чого є перелік численних наукових праць, як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, зокрема: Алімова О., Амосова О., Амоші О., Бандур С., Бараник З., Бартельса Г., Близнюк В., Богині Д., Борецька Н., Брюховецької Н., Василенко В., Вишневської Н., Власюк О., Геєць В., Гнибіденко І., Грішнова О., Долгушкіна Н., Долішнього М., Заславської Т., Заяць Т., Качан Є., Корецького М., Коропчук Т., Кравченко І., Купалов Г., Лібанової Е., Лісогор Л., Лозовського Л., Макаренка П., Макарова О., Мірошніченко Т., Мойсеєнко В., Новікова В., Онікієнко В., Павлова О., Парфенцева Н.О., Петюх В., Пірожкова С., Пономаренко І., Рибаківського В., Саєнко Ю., Саріогло В., Симончук О., Староверова В., Хмелюк А., Чумаченко М., Шевченко Л., Шапошникова К. тощо.

Дослідженню проблем економічної активності населення (удосконалення робочої сили) присвятили себе Анішина Н., Барський Ю., Грішнова О., Данилишин Б., Демчишин О., Добрянська Н., Єрмоленко О.А., Єсінова Н.І., Заклетка О., Колешня Л., Колота А., Коропецька Т., Кріян В., Кулікова Ю., Купець О., Курило І., Куценко В., Лагодієнко В., Левицький М., Лісогор Л., Маркова Н., Маршавін Ю.М., Маслов Є., Мірзоев Д.Ш.огли., Монастирський Г., Новікова О., Пищуліна О., Пліткаш Т., Орел В., Савенко І., Савченко В., Седікова І., Семикіна М., Сеник І.В., Солдатенко М., Скупський Р., Стадницький Ю.І., Тітов Я., Федик П., Шаульська Л., Шевченко Л., Щуцька Л.П. тощо.

Незважаючи на значну кількість досліджень та наукових публікацій питання формування, розвитку збалансованого ринку праці та політика по його регулюванню, в умовах децентралізації регіонального розвитку та трансформації соціально-трудових відносин, мають бути реалізовані за визначеними стратегічними пріоритетами. З огляду на це, розбудова регіонального ринку праці з прогресивною структурою зайнятості, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили за умов удосконалення взаємодії ринку праці та освіти, посилення мотивації до легальної зайнятості та активізація поведінки населення на ринку праці, удосконалення системи оплати праці з метою відродження основних функцій заробітної плати, удосконалення державного регулювання соціального забезпечення вразливих верств населення, розробка активної регіональної соціально-економічної політики підвищення економічної активності молоді залишаються завжди актуальними і потребують постійного вивчення.

Важливість розробки стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації регіонального ринку праці, а також недостатній рівень дослідження окремих теоретичних і прикладних аспектів цієї наукової та прикладної проблеми обумовлюють актуальність теми дисертації й коло розглянутих питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права» при виконанні тем: «Формування системи антикризового управління підприємствами регіону в умовах пролонгованої трансформації відносин власності і конкурентної орієнтації розвитку» (номер державної реєстрації 0118U006680) та «Стратегії міжнародного маркетингу вітчизняних підприємств в умовах мінливої світової економіки» (номер державної реєстрації 0118U006682). У межах названих тем особисто автором розроблено концептуальний підхід до формування комплексного механізму державного регулювання ринку праці молоді через виокремлення рівнів та складових процесних блоків; обґрунтовано цілісну концепцію Стратегії розвитку регіонального ринку праці; запропоновано модель розвитку соціально-орієнтованого підприємництва як одного з перспективних напрямів державного регулювання ринку праці.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій з формування стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації регіонального ринку праці та сталого розвитку економіки.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила такі завдання дослідження:

- дослідити теоретичні засади теми і уточнити зміст базових понять, які характеризують стратегії та механізми розвитку економічної активності населення в умовах трансформації регіонального ринку праці;
- дослідити теоретико-методологічний базис формування економічної активності населення (робочої сили) регіону;
- розвинути понятійно-термінологічний апарат дослідження у частині

визначення змісту категорії «економічна активність населення»;

- розвинути наукові погляди та диференціацію теоретико-методологічних підходів щодо трактування сутності категорії «зайнятість населення»;
- обґрунтувати теоретико-методичні підходи дослідження проблем регулювання регіонального ринку праці;
- удосконалити методологічні та методичні засади формування організаційно-економічного механізму регулювання ринку праці прикордонного регіону;
- удосконалити методичний інструментарій реалізації комплексу інформаційно-аналітичної діагностики стану та прогнозування розвитку ринку праці регіону;
- сформулювати перспективні напрямки імплементації зарубіжного досвіду щодо державного регулювання регіонального ринку праці;
- діагностувати стан та новітні тенденції формування економічної активності населення в умовах трансформації регіонального ринку праці;
- розробити концептуальний підхід до формування комплексного механізму державного регулювання ринку праці молоді;
- обґрунтувати цілісну концепцію Стратегії розвитку регіонального ринку праці;
- запропонувати модель розвитку соціально-орієнтованого підприємництва як одного з перспективних напрямів державного регулювання ринку праці.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси формування економічної активності населення (удосконалення робочої сили) Причорноморського регіону та розвитку ринку праці.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні і прикладні аспекти формування стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) Причорноморського регіону в умовах трансформації ринку праці.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження є закони діалектичного пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, які дали змогу системно дослідити умови і особливості формування і функціонування механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації регіонального ринку праці. Обґрунтування теоретико-методологічних положень і прикладних результатів щодо формування стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення здійснювалося на принципах системного підходу, з використанням загальнонаукових і спеціальних методів досліджень економічних процесів: метод порівняльного аналізу застосовано для міжсекторального та міжрегіонального порівняння кількісних та якісних показників розвитку ринку праці; статистичні методи використано для збору, систематизації й аналітичної обробки статистичних даних, діагностики стану та тенденцій формування механізмів розвитку економічної активності населення Причорноморського регіону в умовах трансформації регіонального ринку праці та сталого розвитку економіки; графічні методи – для наочного представлення отриманих

результатів; синергетичний метод – для характеристики впливу організаційно-економічних механізмів розвитку економічної активності населення; економіко-математичні методи – для моделювання процесів розвитку соціально-орієнтованого підприємництва, як одного з перспективних напрямів державного регулювання ринку праці.

Інформаційну базу дослідження становили діючі законодавчі та нормативно-правові акти, стандарти України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства соціальної політики України, наукова література з досліджуваної проблеми та законодавчі й інші нормативно-правові акти, інформаційні дані мережі Інтернет, власні спостереження дисертанта.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій з формування стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації регіонального ринку праці та сталого розвитку економіки.

Найбільш важливі результати, отримані в процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають в наступному:

вперше:

- розроблено концептуальний підхід до формування комплексного механізму державного регулювання ринку праці молоді через виокремлення рівнів та складових процесних блоків (економічного, нормативно-правового, адміністративно-організаційного, освітнього та соціально-психологічного), визначення спеціальних принципів, функцій, інструментів та чинників впливу, що забезпечують узгоджену роботу головних соціальних інститутів (держава, системи вищої та професійно-технічної освіти, роботодавці і працівники) з метою досягненню повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості молоді на основі прогностно-аналітичних досліджень ринку праці молоді та її потреб;

- обґрунтовано цілісну концепцію Стратегії розвитку регіонального ринку праці, яка з метою скорочення розриву між попитом та пропозицією робочої сили, збільшення зайнятості працездатного населення і зниження частки непідготовлених кадрів передбачає комплексний, системний та безперервний моніторинг стану, тенденцій та регіональних особливостей регулювання ринку праці, формулювання організаційних цілей, узгодження стратегічних рішень, здатних забезпечити удосконалення робочої сили, розширення сегментів інноваційної зайнятості та забезпечення збалансованості ринку праці через удосконалення комунікацій у ланці «освіта – підприємництво»;

- запропоновано модель розвитку соціально-орієнтованого підприємництва як одного з перспективних напрямів державного регулювання ринку праці, в основу якої покладено принцип адресності – виокремлення груп суб'єктів ринку праці (осіб, що за певних обставин не мають можливостей на рівних умовах конкурувати на ринку праці), принцип раціональності та гнучкості – організація діяльності на умовах адаптивності та соціального характеру підприємства для забезпечення ефективного використання людських ресурсів на ринку праці;

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження у частині визначення змісту категорії «економічна активність населення» як частини населення регіону, яка впродовж певного періоду часу забезпечує реалізацію власного накопиченого людського капіталу на ринку праці, незалежно від віку, а з урахуванням конкретно виконаних видів економічної діяльності та показників продуктивності праці або виступає потенційним резервом працездатних осіб тощо;

- методологічні та методичні засади формування організаційно-економічного механізму регулювання ринку праці прикордонного регіону, який містить широкий спектр нормативно-правових, договірних, економічних інструментів регулювання соціально-трудових відносин та визначених суперечностей у рахуванням оптимізації геопросторових чинників та елементів функціонування ринку праці;

- методичний інструментарій реалізації комплексу інформаційно-аналітичної діагностики стану та прогнозування розвитку ринку праці регіону за використання таксономічного аналізу тенденцій розвитку зайнятості населення та рівня оплати праці на рівні окремих регіонів країни (як методики багатофакторної оцінки), в основу якого покладено визначення так званої таксономічної відстані, тобто відстані між точками багатовимірному простору, розмірність якого визначається кількістю ознак, що характеризують об'єкт дослідження;

- методичні засади індексного аналізу ефективності стимулювання економічної активності населення за регіонами країни з використанням системи показників комплексної оцінки економічної активності населення (робочої сили) на ринку праці, а також для удосконалення напрямів стимулювання економічних суб'єктів, установ та організацій, зокрема підготовки та перепідготовки фахівців;

- теоретико-методичні підходи дослідження проблем регулювання ринку праці, специфікою якого є: систематизація особливостей його регулювання на різних рівнях управління; групування чинників впливу, виокремлення методів, цілей та інструментів регулювання ринку праці; визначення системи індикаторів розвитку ринку праці, що дає змогу оцінити ступінь його розвитку та напрями регулювання;

дістали подальший розвиток:

- наукові погляди та диференціація теоретико-методологічних підходів щодо трактування сутності категорії «зайнятість населення», де сутнісними ознаками виокремлено соціально-економічні відносини, діяльність із задоволення потреб людини, складова національної економічної динаміки, синтез інтересів різних рівнів та процес оцінки продуктивних сил тощо;

- теоретико-методологічний базис формування економічної активності населення (робочої сили) регіону, яка з точки зору економічних відносин, виступає формою товару, якісну сторону якого визначає категорія «трудові ресурси» та концептуальна взаємозалежність економічних категорій «трудові ресурси» - «економічна активність населення», де трудові ресурси, що виступають основою формування категорії «економічна активність населення»,

розглядають у соціологічному, економічному, статистичному та демографічному аспектах;

- перспективні напрямки імплементації зарубіжного досвіду щодо державного регулювання регіонального ринку праці, зокрема удосконалення робочої сили, через запровадження адаптованого законодавчо-нормативного та організаційно-економічного інструментарію (конвергенція, державне регулювання, професійна підготовка, трудові права та гарантії, програми зайнятості, соціальний захист);

- методологічні положення формування механізму регулювання ринку праці, в якому, на відміну від існуючих, запропоновано інтегрований інструментарій адміністративно-ринкового впливу через нормативно-правові, адміністративно-організаційні, фінансово-економічні та мотиваційні важелі, систематизовано заходи регулювання ринку праці за їх цільовим спрямуванням, а також адресним охопленням суб'єктів ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок і пропозицій, отриманих у дисертації, в діяльності органів влади різних рівнів при розробці та реалізації стратегії розвитку регіонального ринку праці, зокрема механізмів формування економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації регіонального ринку праці та сталого розвитку економіки.

Результати дисертаційного, висновки і рекомендації, які містяться в роботі, схвалені та використовуються в практичній діяльності Бюро регіонального розвитку, КП Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 105 від 17.02.2017 р.); Херсонської обласної ради (довідка № 36-012-153/12 від 08.02.2019 р.), Миколаївського обласного фонду розвитку і підтримки громадських ініціатив (довідка № 82 від 22.05.2019 р.), Департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради (довідка № 4336/02.03.01.-21/21-3 від 11.01.2021р.), ТОВ «Трофімова» Овідіопольського району Одеської області (довідка №118 від 30.12.2020р.), СТОВ «Золотий колос» Миколаївська обл., Казанківський район, с. Миколаївка (довідка № 316 від 21.11.2019р.)

Особистий внесок здобувача. Основні наукові положення, розробки, висновки і пропозиції, викладені у дисертації, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта. Особистий внесок автора в наукові праці, опубліковані у співавторстві, представлено окремо в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, наукові результати та практичні розробки дисертаційної роботи пройшли апробацію в ході обговорення доповідей здобувача на таких міжнародних науково-практичних конференціях, як: XI Международная научно-практическая конференция «Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем» (г. Гомель, Беларусь, 21-22 ноября 2019 г.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку нової економічної системи на державному і регіональному рівнях» (м. Київ, 5 жовтня 2019 року); Всеукраїнська науково-

практична конференція «Розвиток економіки та менеджменту в умовах інтеграційних процесів» (м. Київ, 12 жовтня 2019 року); II міжнародна науково-практична конференція «Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління» (м. Одеса, 6 листопада 2019 року); II Міжнародна науково-практична конференція «Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект» (м. Одеса, 27–28 вересня 2019 р.); VII міжнародна науково-практична конференція «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (м. Одеса, 15–16 жовтня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (Полтава, 3 жовтня 2019 р.); II International Scientific Conference «The Modern Economic Research» (September 27th, 2019. Kielce, Poland); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція економічного спрямування «Світ економічної науки» (м. Тернопіль, 15–16 травня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації та підприємництво: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (Львів, 28 вересня 2019 року); Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених «Міжнародні, нормативні та управлінські аспекти соціально-економічного розвитку» (м. Київ, 28 вересня 2019 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України» (м. Одеса, 5 жовтня 2019 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій» (м. Київ, 24-25 січня 2020 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку» (м. Київ, 07-08 лютого 2020 р.); Четверта Міжнародна науково-практична інтернет-конференція присвячена 90-річчю ХНТУСГ ім. Петра Василенка «Управління розвитком соціально-економічних систем» (м. Харків, 08 жовтня 2020 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи опубліковані в 38 наукових працях (з яких 7 у співавторстві) загальним обсягом 22,43 друк. арк. (особисто автору належить 21,53 друк. арк.), в тому числі 1 монографія загальним обсягом 13 друк. арк., 22 статті, в яких опубліковано основні наукові результати досліджень загальним обсягом 7,34 друк. арк., 15 праць апробаційного характеру загальним обсягом 1,96 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 342 найменувань. Основна частина дисертації викладена на 374 сторінках комп'ютерного тексту, список використаних джерел – на 32 сторінках. Робота містить 42 таблиці, 64 рисунки, додатки на 13 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичний базис формування економічної активності населення регіону в умовах сталого розвитку економіки»

досліджено теоретичні засади, що визначають генезис понятійно-категоріального апарату досліджень «економічної активності населення»: сутність, структура, регіональні особливості; розглянуто теоретичні та методичні аспекти дослідження зайнятості населення та безробіття; обґрунтовано методологічні положення щодо класифікації та аналізу економічної активності населення.

Встановлено, що працездатне населення виступає не лише споживачами матеріальних благ, а й володіє необхідними здібностями до роботи у сфері народного господарства, як вираз економічних відносин з їх формування, розподілу, залучення і використання в якості робочої сили. З огляду на це, визначено, що робоча сила, як специфічний товар, що має дві сторони: 1) споживчу вартість – коли специфіка цього товару виявляється в тому, що у процесі його споживання він не зникає, а створює нову вартість, більшу від вартості самого товару робоча сила; 2) вартість – коли, як і будь-який інший товар, вона потребує суспільно необхідних витрат на своє відтворення в певних суспільних умовах, коли мінімальна межа цих витрат – вартість життєвих засобів, що фізично необхідні робітникам.

Виявлено, що для відтворення робочої сили витрати будуть більшими, аніж мінімальна межа: по-перше, робітник не вічний, і відповідно відтворення робочої сили повинно містити витрати на утримання його сім'ї; по-друге, для виконання складнішої роботи необхідний певний рівень освіти і кваліфікації робітника, що вимагає додаткових витрат на робочу силу; по-третє, робоча сила (та її носій — людина) історично розвивається, на величину її вартості впливає соціально-історичний елемент (розвиток робітничого класу, його матеріальних і духовних потреб внаслідок прогресу інших елементів системи продуктивних сил, еволюції суспільних відносин, оскільки сутність людини — це сукупність суспільних відносин) тощо.

З огляду на те, що сучасна економічна думка під трудовими ресурси вбачає працездатну частину населення, що має фізичні та інтелектуальні здібності до трудової діяльності, та розглядає їх з економічної, демографічної, соціологічної і статистичної точки зору, обґрунтовано авторську концептуальну взаємозалежність економічних категорій «трудові ресурси» - «економічна активність населення (робоча сила)», де трудові ресурси, як комплексне поняття, що розглядають у соціологічному, економічному, статистичному та демографічному аспектах, виступає базисом формування категорії економічна активність населення (до 2019 р., а з 2019 р. – робоча сила).

Так, з 1 січня 2019 р. запроваджено нові Методологічні положення обстеження робочої сили (Наказ Державної служби статистики № 128 від 06.07.2018 р.), які замінюють Методологічні положення вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності (Наказ Держслужби статистики № 128 від 06.07.2018 р.), в основі яких прийнято декілька принципово нових положень, зокрема, замінено термін «економічно активне населення» на термін «робоча сила», та відмінено верхню вікову межу зайнятості. При цьому, зазначені терміни використовуються як тотожні, тобто нові методичні положення фактично, розширили діапазон досліджуваних груп

працездатного населення, не змінюючи категорію економічної активності, у відповідності до міжнародних стандартів (відповідно Резолюції МОП щодо статистики трудової діяльності, зайнятості та недовикористання робочої сили (2013 р.).

З метою виявлення резерву потенційної робочої сили, актуальної для сьогодення сталого розвитку, що може бути використаний для активізації економічної діяльності та інноваційного підприємництва, і сприйняття методологічних роз'яснень щодо статистики ринку праці в Україні, опису різних категорій, розроблено організаційну структуру населення регіону за статусом участі в робочій силі (ознакою економічної активності) та її недовикористання (рис. 1).

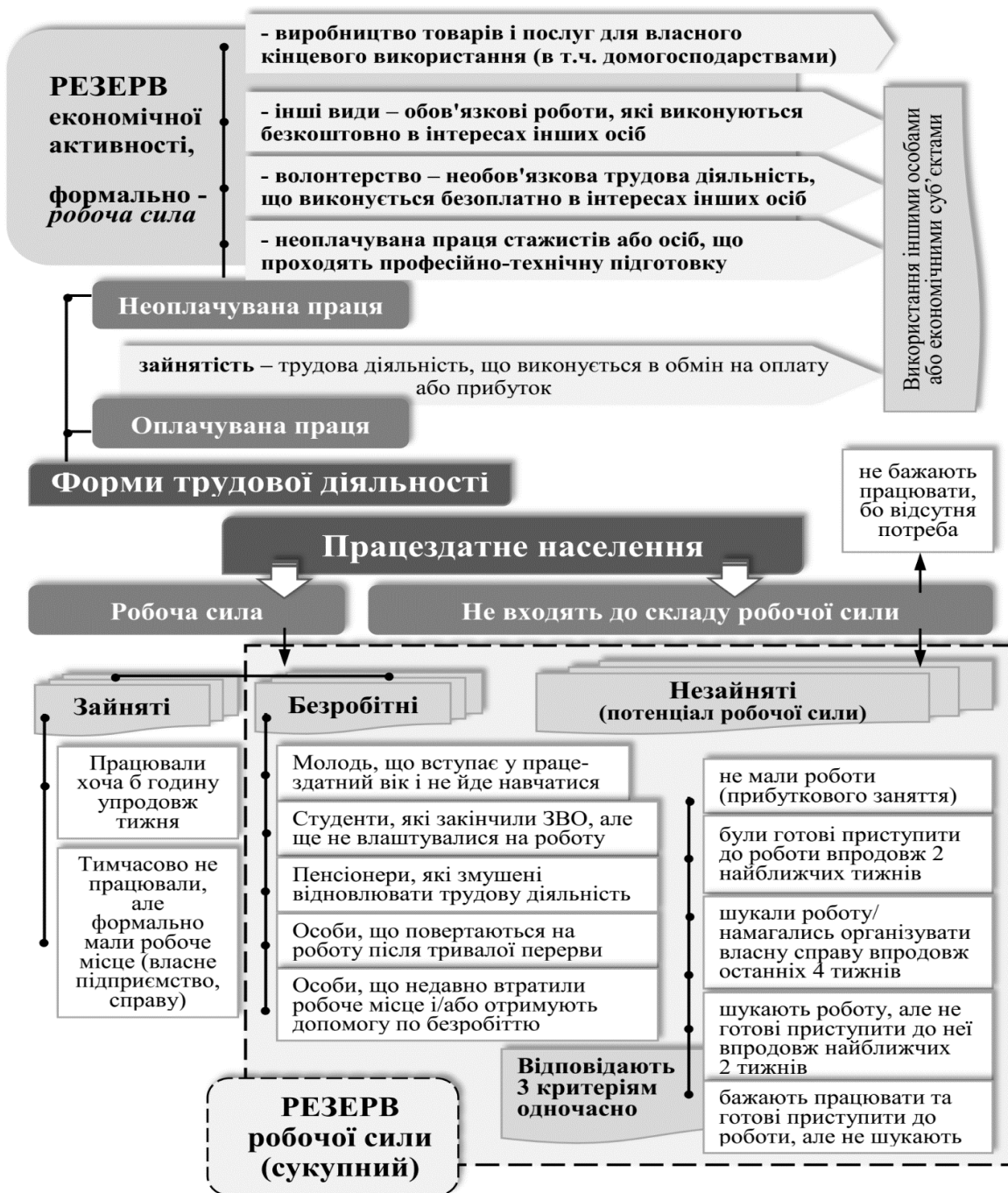

Рис. 1. Структура населення регіону за статусом участі в робочій силі (ознакою економічної активності) та її недовикористання

Доведено, узагальнююча категорія зайнятості населення об'єднує в собі такі категоріальні поняття, як зайнятість, самозайнятість, безробіття. Усі категорії зайнятості населення мають динамічний характер, зумовлений рівнем розвитку продуктивних сил і суспільними виробничими відносинами.

Досліджено та обґрунтовано основні чинники формування структури зайнятості населення (соціально-демографічні, законодавчо-правові, економічні, політичні, організаційно-управлінські, екологічні, інституціональні, психологічні, освітні, історичні й культурні), які враховують усі ментальні особливості населення, рівень культури та розвитку нації.

Розглядаючи методологію як метод наукового дослідження економічної активності населення (робочої сили, зайнятості населення), визначено та рекомендовано до використання формалізовані методи та неформалізовані. При цьому, для обстеження економічно активного населення (робочої сили) в регіонах, слід (з урахуванням організаційних та методологічних аспектів проведення) здійснювати відповідно Методологічних положеннях вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності, затверджених наказом Держстату від 19 січня 2016 року № 9.

Розроблено алгоритм діагностики соціальної структури, економічної активності населення (робочої сили) та стану ринку праці регіону. З цією метою здійснено диференціація осіб, які не входять до складу робочої сили, за рівнем зв'язку з ринком праці, розподіл населення за економічним та юридичним статусом на регіональному ринку праці, виокремлено форми трудової діяльності.

У другому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження проблем регулювання ринку праці»** досліджено ринок праці регіону в системі розвитку національної економіки; розроблено та обґрунтовано методичні положення регулювання ринку праці; визначено сутність, чинники, принципи та методи регулювання; з метою імплементації вивчено міжнародний досвід становлення, розвитку та регулювання ринку праці.

Традиційно ринок праці визначають як частину будь-якої системи, як підсистему відносин власності, як елемент, складову системи зайнятості, як систему відносин між найманими робітниками та роботодавцями, як сферу формування попиту і пропозиції економічно активного населення, як середовище накопичення, відтворення, «реновації», використання людського капіталу, як механізм чи «інститут взаємодії споживачів праці та її постачальників.

Здійснено критичний аналіз наявних наукових засад щодо формування та розвитку ринку праці, який дозволив визначити специфічні таксономічні ознаки, що стали основою для диференціації визначень сутності категорії «ринок праці» (сукупність економічних інтересів, сукупність методів організації праці, система суспільних відносин, система формування та продажу робочої сили, система відносин з обміну здібностей, метод управління зайнятістю, система трудових відносин та розглядати «ринок праці» саме - як сукупність економічних інтересів

та методів організації праці, систему суспільних відносин, систему формування та продажу робочої сили, відносин з обміну здібностей, концепцію трудових відносин та метод управління зайнятістю тощо.

Доведено, залежно від пануючих виробничих відносин, в сучасній регіональній економіці існування двох моделей ринку праці, що різняться організацією систем підготовки та підвищення кваліфікації, соціального захисту кадрів, їх мобільністю тощо: зовнішня (професійна) модель ринку праці охоплює відносини між продавцями і покупцями робочої сили в масштабах країни, регіону, галузі; внутрішня модель ринку праці передбачає рух кадрів всередині підприємства, переміщення з однієї посади (роботи) на іншу, як по горизонталі (переведенням на інше робоче місце без змін у кваліфікації, без підвищення в посаді), так і по вертикалі – переведенням на інше робоче місце з підвищенням у посаді або на роботу, що потребує вищої кваліфікації. Встановлено зв'язок між роботодавцями та найманими працівниками, які виходять на ринок для задоволення власних інтересів і потреб щодо вигідних умов купівлі – продажу товару «робоча сила».

Визначено, що залежно від стану реалізації своїх функцій (соціальної, посередницької, ціноутворюючої, стимулюючої, оздоровлюючої) ринок праці може жорстким або гнучким. До того ж, виділено базові аспекти ринку праці, відносно яких можуть бути використані поняття жорсткості та гнучкості: витрати на робочу силу; форми зайнятості та режими робочого часу; мобільність робочої сили тощо.

Концептуально обґрунтовано, що сучасний розвиток ринку праці в Україні потребує врахування регіональних особливостей задля реалізації його просторової стратегії, адже: регіон є частиною території країни, що характеризується специфічною спрямованістю розвитку продуктивних сил; економічну ситуацію в регіоні, поряд з виробничими показниками, визначає стан регіональних ринків; збалансований розвиток регіональних ринків і в цілому економіки регіонів є передумовою збалансованості національної економіки; економіка регіону і регіональний відтворювальний процес відзначаються високим ступенем відкритості і реагують на будь-які зміни у внутрішньому та зовнішньому економічному, соціальному або політичному середовищах; окремі регіони, що мають специфічні ресурси виняткового значення, при досконалому управлінні можуть бути самостійними суб'єкти світового господарства.

Здійснений наукових пошук та розвиток економічної думки дозволив систематизувати наявні фактори впливу на процеси регулювання регіонального ринку праці, через виокремлення системи критеріїв: за характером впливу (об'єктивні, суб'єктивні); за сферою впливу: екзогенні та ендегенні; за рівнем управління (державний, регіональний, галузевий, рівень підприємства та індивіда) та класифікувати їх за групами: соціально-економічні, науково-технологічні, політико-правові, виробничі та інституційні (рис. 2).

Рис. 2. Організаційно-економічний базис розвитку та регулювання регіонального ринку праці

Встановлено, що регіональний ринок праці, як множина взаємопов'язаних елементів: попиту, пропозиції, ціни робочої сили, які формують його структуру (територіальну, галузеву, соціально-демографічну, освітньо-професійну тощо) та динамічна відкрита система, що зазнає активного впливу з боку підсистем зовнішнього середовища розглядаються, як сукупність соціально-трудових відносин, форм і методів узгодження і регулювання інтересів безпосередніх виробників і роботодавців (власників фірм), що функціонують у певному регіоні країни, де об'єктами виступають: організація (використання), оплата та охорона праці, наймання і звільнення працівників, їхній професійний розвиток і зростання, врегулювання трудових конфліктів, утворення стабільних трудових

колективів тощо.

У третьому розділі «Діагностика стану та новітніх тенденцій формування економічної активності населення в умовах трансформації регіонального ринку праці» здійснено ретроспективний аналіз стану та тенденцій розвитку економічної активності населення на національному ринку праці, досліджено динаміку, особливості формування та розвитку економічної активності населення Причорноморського регіону, проведено діагностику процесів та тенденцій розвитку зареєстрованого регіонального ринку праці, стану та динаміки зміни кількості економічно неактивного населення.

Встановлено, що північне Причорномор'я є найбільш економічно розвиненим і заселим регіоном Півдня України, який простягнувся від Дністра до Дніпра і включає прибережні частини Миколаївської (проживає 1 163 627 осіб, площа 24,6 тис. км² – 4,1 % від загальної території держави), Одеської (населення 2 385 382 осіб, площа – 33,31 тис. км² – 5,5 % від території країни) та Херсонської областей (з кількістю 1 066 444 мешканців, площа якої становить 28,5 тис. км² – 4,7% від території України).

За результатами дослідження загальної кількості економічно активного населення (робочої сили) областей Причорноморського регіону за період 2000-2018 рр. в середньому (тисяч осіб) у віці 15-70 років визначено, що: загальна кількість економічно активного населення (робочої сили) відзначається незначною негативною тенденцією до скорочення на -7,7 % у 2018 р. проти 2000 р. до рівня 2119,1 тис. осіб вікової групи 15-70 років (рис. 3); середній показник загальної кількості економічно активного населення (робочої сили) регіону за 2016-2018 рр. за розрахунками склав 2115,8 тис. осіб, що структурі загальнонаціонального обсягу становить 11,8%, основна частка якого припадає на населення Одеської області (тобто в середньому 1069,2 тис. осіб відповідної вікової групи або 50,5% від регіонального рівня).

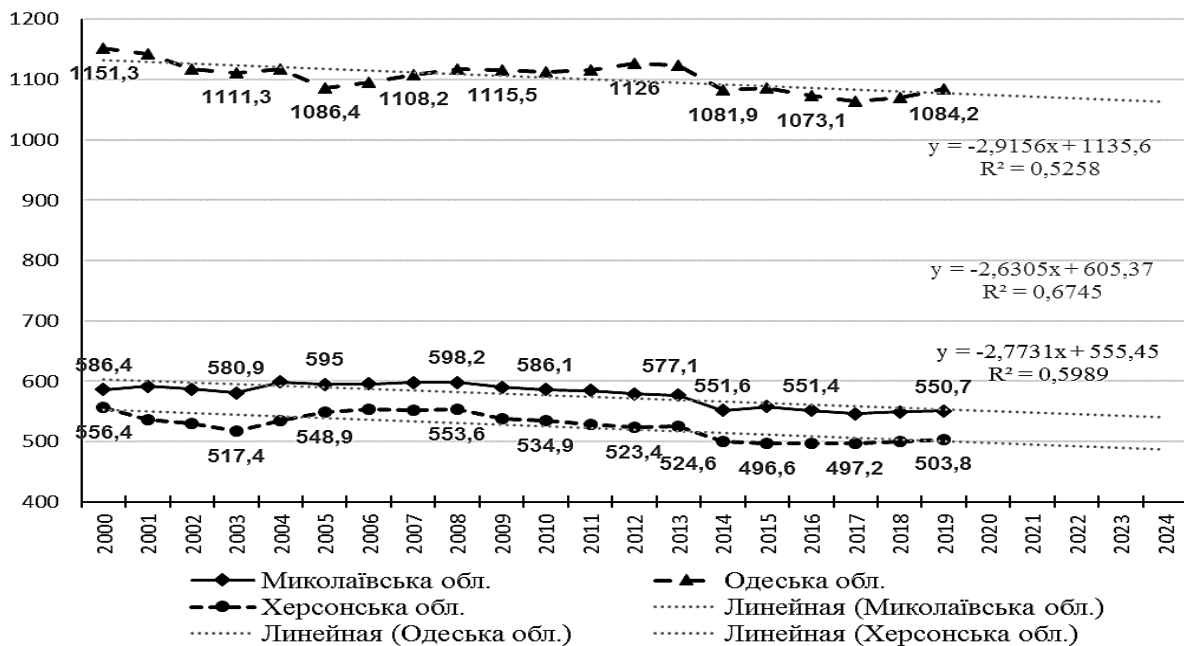

Рис. 3. Динаміка економічної активності населення (робочої сили) областей Причорноморського регіону вікової групи 15-70 р., у середньому тис. осіб

В розрізі адміністративних областей українського Причорномор'я дослідження динаміки загальної кількості економічно активного населення (робочої сили) за зазначений період (рис. 4) констатувало її зменшення на -6,4% для Миколаївської та -7,0% Херсонської областей до відмітки у 549,0 та 497,9 тис. осіб (віком 15-70 років) станом на 2018 р., тоді як для Одеської області зазначена тенденція була ще значнішою – -10,0% до обсягу у 1070,6 тис. осіб.

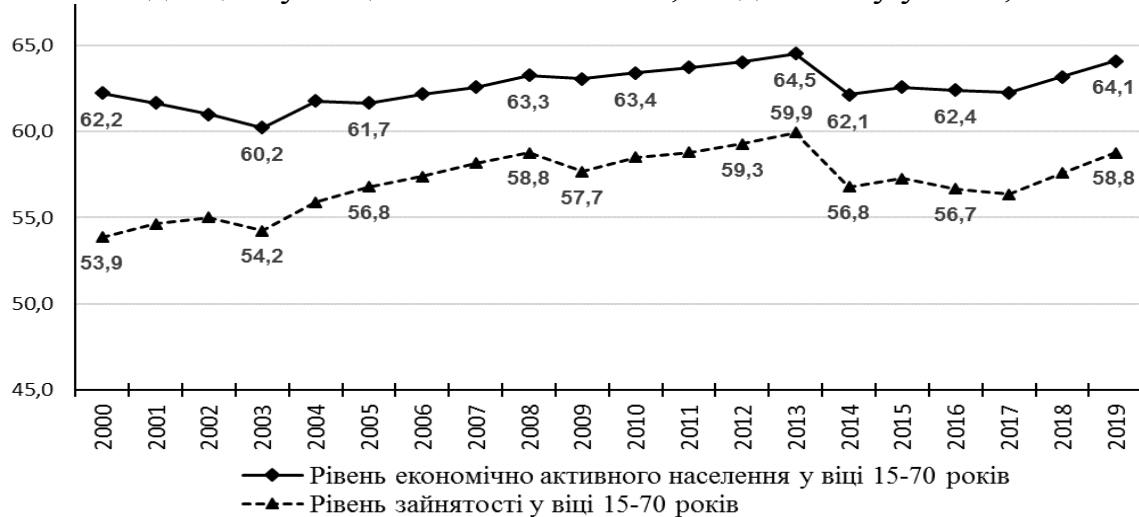

Рис. 4. Динаміка рівнів економічної активності та зайнятості населення Причорноморського регіону, %

Дослідження динаміки рівнів економічної активності (участі у робочій силі) та зайнятості населення вікової групи 15-70 років Причорноморського регіону по рокам у період 2000-2019 рр., вказує на тенденційність щодо незначного, але постійного зростання рівневого показника як для економічної активності з 2003 року на +3,0 в.п. до позначки у 64,1%, так і для зайнятості населення з 2000 р. на 9,1 в.п. до 58,8% відповідно.

Формування економічно активного населення (робочої сили) регіону за статтю (табл. 1) визначає, що питома вага жінок в середньому за 2016-2018 рр. у складі робочої сили становить 45,1%, тоді як на частку чоловічої статі припадає 54,9%, що на 2,2 в.п. перевищує загальнодержавний показник. При цьому проявляється тенденція до скорочення протягом досліджуваного періоду на -8,5 та -2,2 в.п. до обсягу 959,1 та 1160,0 тис. осіб відповідно.

За результатами дослідження відповідно критерію «Місце проживання» економічно активного населення виявило наступні закономірності та ознаки: 1) практично незмінна чисельність міського економічно активного населення регіону у період з 2010 по 2018 рік (зменшення його на -1,8%) у межах 1402,9-1428,0 тис. осіб, при суттєвому скороченні робочої сили, що мешкає в сільській місцевості на -11,1% до чисельності у 721,2 тис. осіб вікової групи 15-70 років; 2) розподіл робочої сили вікової групи 15-70 років між «містом» та «селом» виглядає як співвідношення 65,9:34,1, при чому для сільської місцевості Миколаївської та Херсонської областей характерне значне її скорочення на рівні 15,2-16,7%. Для Одеської обл. цей показник є дещо нижчим - і складає за період дослідження -5,2 в.п.

Таблиця 1

Економічно активне населення за статтю та місцем проживання в
Причорноморському регіоні, тис. осіб

Регіон	Роки					Серед не за 2016- 2018 рр.	Пито ма вага, %	Відхилен ня 2018 р. +/- в.п. від 2010 р.
	2010	2013	2016	2017	2018			
Жінки								
Україна (млн. осіб)	10,1	9,4	8,5	8,4	8,5	8,5	47,3	-15,7
Причорноморський регіон:	1048,0	953,8	956	9469	959,1	954,7	45,1	-8,5
Миколаївська обл.	281,0	255,3	257,3	256,0	259,8	257,7	27,0	-7,5
Одеська обл.	517,1	470,5	474,7	471,8	472,9	473,1	50,0	-8,6
Херсонська обл.	249,9	228	224	221,2	226,4	223,9	23,0	-9,4
Чоловіки								
Україна (млн. осіб)	10,7	10,5	9,5	9,4	9,4	9,42	52,7	-12,7
Причорноморський регіон:	1185,5	1179,4	1165,4	1158	1160	1161,1	54,9	-2,2
Миколаївська обл.	305,1	296,2	294,1	290	289,2	291,1	25,1	-5,2
Одеська обл.	595,4	611,4	598,4	592,0	597,7	596,0	51,3	+1,0
Херсонська обл.	285,0	271,8	272,9	276,0	273,1	274	23,6	-4,2
Міська місцевість								
Україна (млн. осіб)	12,7	14,1	12,3	12,3	12,3	12,3	68,5	-13,8
Причорноморський регіон:	1428,0	1402,1	1391,1	1389,9	1402,9	1394,6	65,9	-1,8
Миколаївська обл.	385,5	372,1	374,1	377,5	378,9	376,8	27,0	-1,7
Одеська обл.	747,3	739,8	723,2	718,1	724,3	721,9	51,8	-33,1
Херсонська обл.	295,2	290,2	293,8	294,3	299,7	295,9	21,2	+1,0
Сільська місцевість								
Україна (млн. осіб)	6,6	5,9	5,6	5,6	5,6	5,6	31,4	-14,9
Причорноморський регіон:	805,5	731,2	730,2	717,1	716,2	721,2	34,1	-11,1
Миколаївська обл.	200,6	179,5	177,2	168,5	170,1	171,9	23,8	-15,2
Одеська обл.	365,2	342,1	349,9	345,7	346,3	347,3	48,2	-5,2
Херсонська обл.	239,7	209,6	203,1	202,9	199,8	201,9	28,0	-16,7

Дослідження чисельного потенціалу економічно активної молоді (населення вікової групи 15-34 роки) на регіональному ринку праці за вказаний період моніторингу доводять про значне його скорочення, з різних причин на рівні -14,4 в.п. до 184,5 тис. осіб станом на 2018 р.

З огляду на таку негативну тенденційність розвитку і регіонального ринку праці зокрема, рівень участі населення вікової групи 15-24 роки у складі робочої сили Причорноморського регіону (в середньому за 2016-2018 рр.) спостерігався на рівні 36,5% (рис. 5).

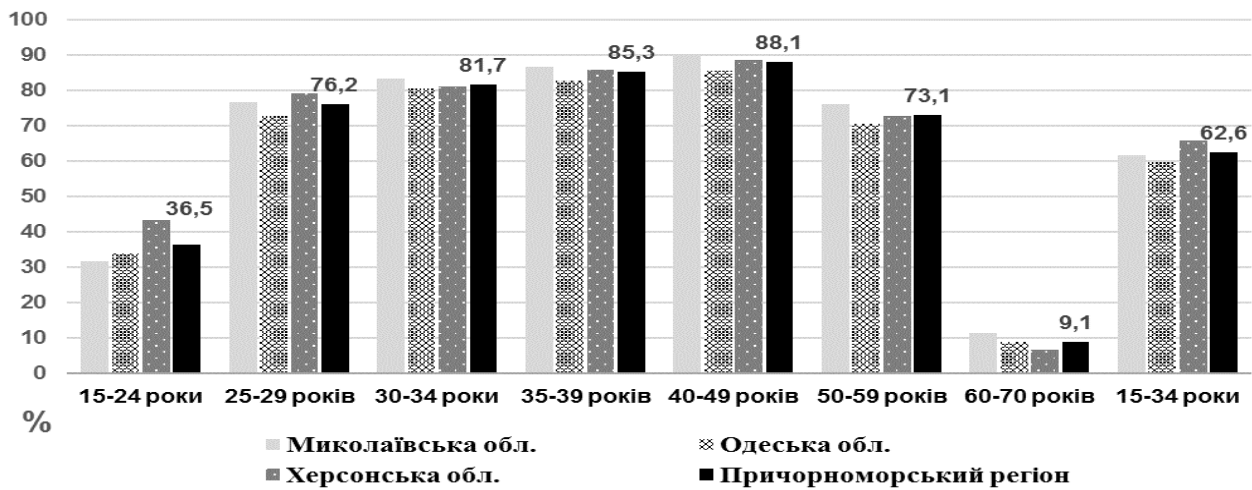

Рис. 5. Рівень економічної активності населення областей Причорноморського регіону за віковими групами (в середньому за 2016-2018 рр.), %

За результатами дослідження зайнятості населення (віком 15-70 років) на ринку праці Причорноморського регіону за видами економічної діяльності по рокам у період 2010-2018 рр. встановило наявність негативних проявів зниження кількості зайнятого населення (за даними офіційної статистики) по всім видам економічної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Зайняте населення віком 15-70 років Причорноморського регіону за видами економічної діяльності по рокам

Види економічної діяльності	Загальна кількість, тис. осіб			Структура, %	
	2010	2018	2018 р. +/- в.п. від 2010 р.	2010	2018
Зайняте населення (усього):	2070,0	1946,3	-5,9	100,0	100,0
• у т.ч. за видами економічної діяльності:					
• сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	418,6	442,1	-5,6	20,2	22,7
• промисловість	226,3	190,0	-16,0	10,9	9,8
• будівництво	84,8	73,4	-13,5	4,1	3,8
• оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	506,2	431,7	-14,7	24,4	22,2
• транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	178,0	159,5	-10,4	8,6	8,2
• тимчасове розміщування й організація харчування	-	37,9	-	-	1,9
• інформація та телекомунікації	-	21,8	-	-	1,1
• фінансова та страхова діяльність	26,9	17,9	-33,5	1,3	0,9
• операції з нерухомим майном	35,3	34,7	-1,7	1,8	1,8
• професійна, наукова та технічна діяльність	-	34,8	-	-	1,8
• діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-	33,8	-	-	1,8
• державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	125,0	123,7	-1,0	6,0	6,3
• освіта	180,9	167,6	-7,4	8,7	8,6
• охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	130,7	108,0	-17,4	6,3	5,5
• мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	87,5	24,7	-71,8	4,3	1,3
• інші види економічної діяльності	69,8	44,7	-36,0	3,4	2,3

Особливо процеси скорочення регіональної зайнятості торкнулися сфер «мистецтво, спорт, розваги та відпочинок» та «фінансова та страхова діяльність», де зазначені тенденції спостерігалися на рівні -71,8 та -33,5% до 24,7 та 17,9 тис. осіб відповідно. Найбільш стабільними в контексті забезпечення зайнятості працівників відповідної вікової категорії в регіоні виявилися сфери «державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування» та «операції з нерухомим майном» де зафіксовано скорочення робочої сили лише на 1,0-1,7%.

Історичний метод дослідження загальної кількості безробітного населення вікової категорії 15-70 років областей Причорноморського регіону за період 2000-2018 роки (в середньому тис. осіб) за методологією МОП дозволив визначити характерні тенденції прояву та узагальнити наступні висновки:

- загальна динаміка кількості безробітного населення (робочої сили) Причорноморського регіону за досліджуваний період відзначається суттєвою позитивною тенденцією до скорочення на -42,2% станом на 2018 р. відповідно показників 2000 р. і складає 172,8 тис. осіб вікового 15-70 років (рис. 6) ;

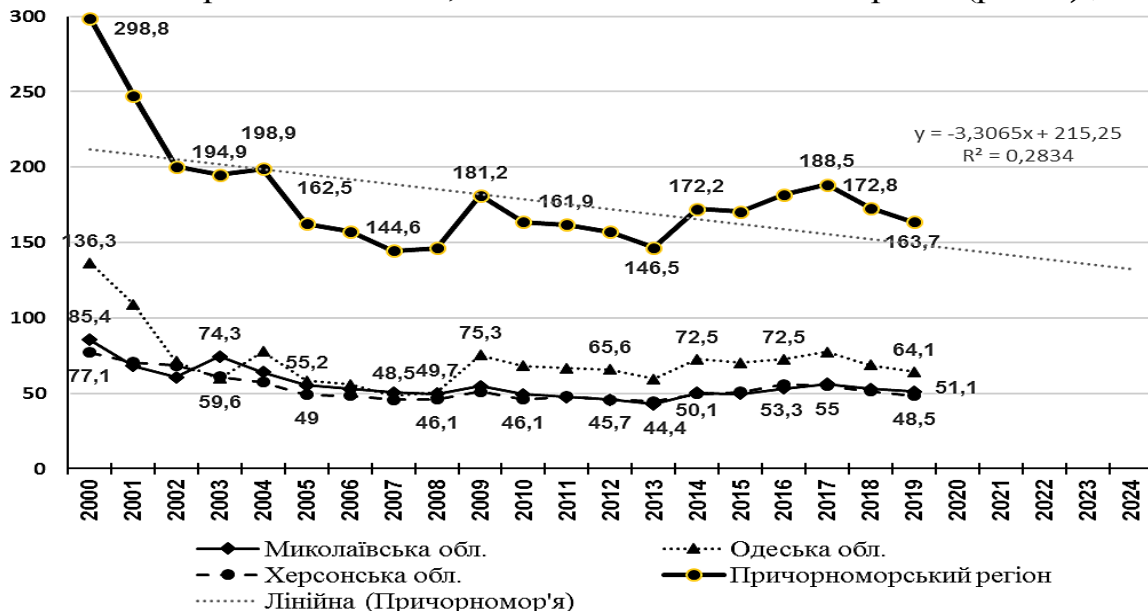

Рис. 6. Динаміка безробітного населення областей Причорноморського регіону по рокам (за методологією МОП), у середньому тис. осіб вікової групи 15-70 рр.

- середній показник загального безробіття населення (робочої сили) регіону за 2016-2018 рр. за розрахунками склав 181,0 тис. осіб, що в складі загальнонаціонального обсягу безробітної робочої сили забезпечує питому вагу у 8,6%. При цьому, основна частка населення даної категорії мешкає саме в Одеській області (тобто в середньому 72,8 тис. осіб відповідної вікової групи або 40,2% від регіонального показника), що у практично у двічі перевищує аналогічні показники Миколаївської та Херсонської областей, питома вага яких у регіональному масштабі в середньому сягає по 29,9% (або по 54,1 тис. осіб).

В контексті адміністративних областей українського Причорномор'я дослідження динаміки загальної кількості безробітного населення (робочої сили)

за зазначений період також відмічено його зменшення на -38,2 для Миколаївської та -49,6% Херсонської областей станом на 2018 р. до відмітки у 52,8 та 51,3 тис. осіб (віком 15-70 років), тоді як для Одещини зазначена тенденція була більш переконливою – -49,6% до обсягу у 72,8 тис. осіб. (рис. 6).

Критичний аналіз графіків зміни рівня безробіття населення областей Причорноморського регіону по рокам (% до населення вікової групи 15-70 років) у період 2000-2019 рр. (рис. 7), вказує на наявну тенденційність щодо циклічного свого прояву, що дозволяє виокремити 3 історичні періоди, зокрема – 2000-2008 рр., 2009-2013 рр. та 2014-2017 рр., які завершаються у період настання соціально-економічних та політичних криз в країні.

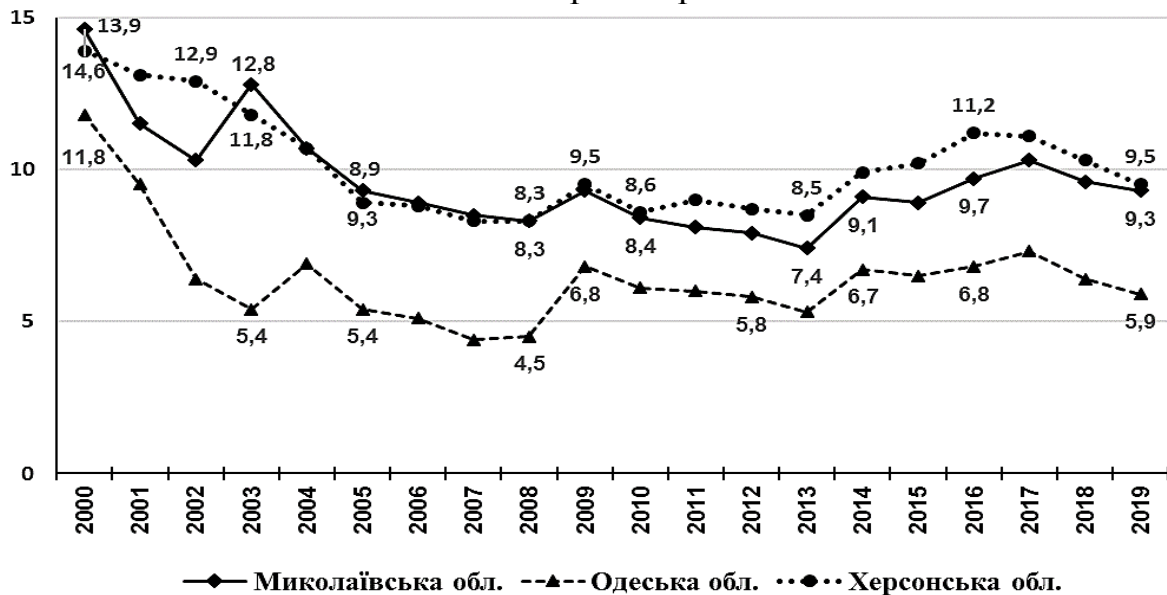

Рис. 7. Динаміка рівня безробіття населення областей Причорноморського регіону по рокам, % до населення вікової групи 15-70 рр.

Станом на 2018-2019 рр. спостерігається чітка тенденція щодо зниження рівня безробіття населення у всіх областях українського Причорномор'я до рівня у 9,5-9,9% для Миколаївської й Херсонської областей та 5,9% для Одеської тощо.

Трансформаційні зрушення, які проявляються на ринку праці України в останні роки, обумовлюють негативну тенденційність розвитку і регіонального ринку праці зокрема, рівень участі населення вікової групи 15-24 роки у поповненні лав безробітних регіону (в середньому за 2016-2018 рр.) спостерігався на рівні 18,5% (рис. 8).

Хоча додає оптимізму варіювання досліджуваного показника в останній період на рівні 11,6% молоді віком 15-34 роки. При цьому мінімальний для регіону рівень безробіття населення в середньому за 2016-2018 рр. забезпечують вікові групи працівників 50-59 років та 40-49 років з показниками у 6,8 та 8,1% відповідно, тоді як максимальний рівень притаманний для молодого населення віком 15-24 та 30-34 роки (18,5 та 11,7% відповідно).

Діагностика тенденцій щодо наявності економічно неактивного населення у віці 15-70 років (всього) Причорноморського регіону станом на 2018 р. вказує на його кількість у 1267,2 тис. осіб, що в розрізі міжрегіональної структури

економічно неактивного населення країни складає частку 11,8% від загального обсягу.

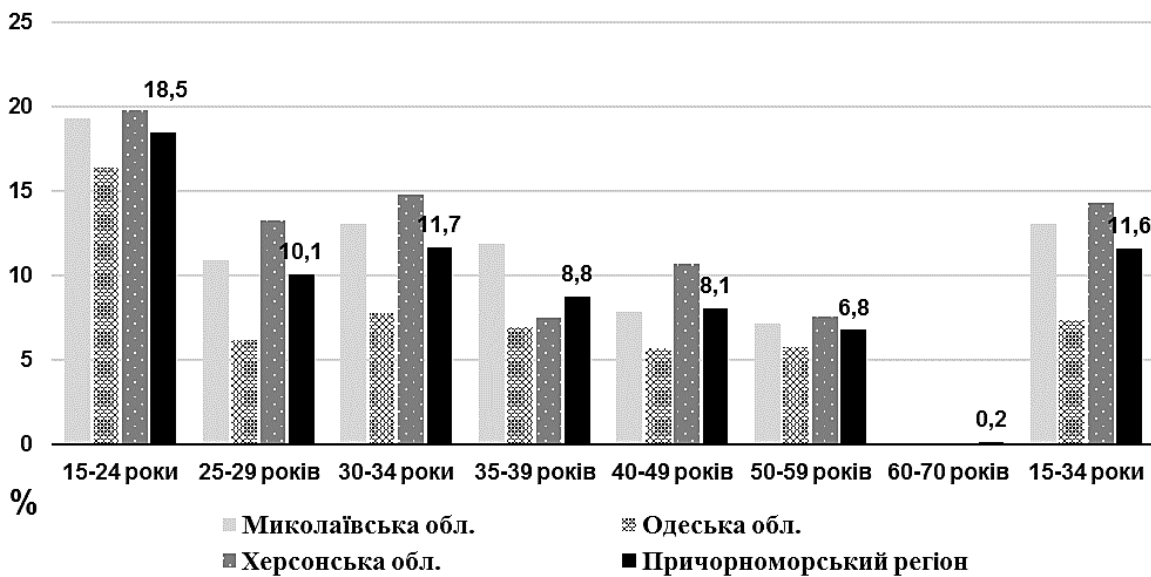

Рис. 8. Рівень безробіття населення областей Причорноморського регіону за віковими групами, (в середньому за 2016-2018 рр.), %

Питома вага населення, причинами економічної неактивності якого є стан здоров'я, зневірені, не знають де і як шукати роботу, вважають, що немає підходящої роботи, сезонний характер роботи або ж сподіваються повернутися на попередню роботу коливається в межах 0,1-0,8%.

В четвертому розділі «Імперативи стимулювання зайнятості населення регіону в умовах трансформації ринку праці» досліджено сучасну парадигму формування та функціонування регіонального ринку праці у стратегічному контексті; визначено наслідки міграційних процесів та можливості регіонів щодо їх регулювання; досліджено процеси розвитку безробіття в регіоні та визначено перспективи регулювання; вивчено проблеми ринку праці молоді та обґрунтовано перспективні напрями його удосконалення.

За результатами дослідження тенденцій розвитку економічної думки, встановлено, діагностика сучасних чинників розвитку ринків праці та економічної активності населення регіонів повинна: - включати аналіз макроекономічного середовища та нагромадженого соціально-економічного потенціалу економічного простору; - охоплювати складові організаційно-економічного механізму соціально-економічного розвитку регіону; - бути узгодженою з реалізацією чинних економічних регуляторів соціально-економічної політики регіону, а оцінка наявної практики регулювання ринку праці - з конкретними соціально-економічними результатами; - передбачати виокремлення серед численних регуляторів розвитку економічної активності населення та ринку праці тих, які безпосередньо впливають на ринок праці та сферу зайнятості населення (структурні перетворення, інноваційно-інвестиційні важелі тощо), і тих, які стимулюють зростання продуктивності просторово-галузевої системи зайнятості населення тощо.

За використання комплексу сучасних наукових підходів, до дослідження регіонального ринку праці та економічної активності населення, визначено притаманні йому риси (*специфічні ознаки та особливості*) зокрема: збільшення вимог до якісних характеристик робочої сили, рівня освіченості та компетентності; високий рівень безробіття, в тому числі молодіжного; жорсткість законодавства щодо вивільнення робочої сили та низька еластичність зайнятості до ВВП; наявність диспропорцій у структурі попиту та пропозиції робочої сили, викликаних невідповідністю якості освіти й отриманих компетентностей і вимог роботодавців на ринку праці; неефективність та архаїчність структури зайнятості, що проявляється у надто великій частці зайнятих у низькопродуктивному особистому селянському господарстві та первинному секторі економіки в цілому; стрімкі процеси старіння та міграційного відпливу робочої сили; компенсація зниження продуктивності праці за рахунок скорочення реальної заробітної плати, що дозволило утримати на відносно прийнятному рівні ефективність виробництва; недосконалість системи оплати праці; відхід з формального сектору ринку праці у неформальний, існування неформальних інститутів і договірних відносин, а також нерозвиненість стимулів до підвищення ефективності трудової діяльності; вітчизняний ринок праці функціонує відповідно до циклів ділової активності в нашій країні, оскільки на сучасному етапі, коли національна економіка зростає, активізувався і попит на робочу силу.

Узагальнення здійсненого моніторингу наукових засад формування та розвитку регіонального ринку праці та економічної активності населення, дозволили визначити низку його позитивних (перспективних) тенденцій, які слід покласти в основу стратегії соціально-економічного розвитку (в частині реалізації людського капіталу) регіону, зокрема: • наявність демографічного потенціалу молодого працездатного населення; • висока активність населення до започаткування власної справи та розвитку малого підприємництва; • збалансована структура безробітного населення за віковими групами, що говорить про наявність відносно чесної конкуренції на ринку праці у віковому розрізі; • наявність потужного науково-освітнього комплексу як позитивного елементу створення умов для підготовки необхідної робочої сили на локальному рівні та реалізації можливості налагодження предметної взаємодії між закладами освіти та роботодавцями; • високий рівень інтенсивності динаміки появи та закриття вакансій, що свідчить про активне функціонування ринку праці та виступає позитивною передумовою для впровадження проектів сприяння зайнятості тощо.

За результатами проведеного таксономічного аналізу визначено рейтинг регіонів України за основними показниками ринку праці на початку 2018 р., які диференційовано на групи, де: до 1-ої групи можна віднесено Київський та Львівський регіони (перші дві позиції рейтингу (рис. 9), у функціонуванні ринку праці яких виявлено певний баланс між стимулюючими факторами, як кількість населення, в тому числі і зайнятого, вакансій, рівень середньої заробітної плати та факторами, що мають дестимулюючий вплив на розвиток ринку праці тощо; до 2-ої - Харківський, Дніпропетровський, Миколаївський, Закарпатський,

Запорізький та Хмельницький регіони, де безробіття, заборгованість з виплати заробітної плати та інші дестимулюючі фактори мають більш суттєвий вплив на ринок праці, але все-таки критичної ситуації не спостерігається.

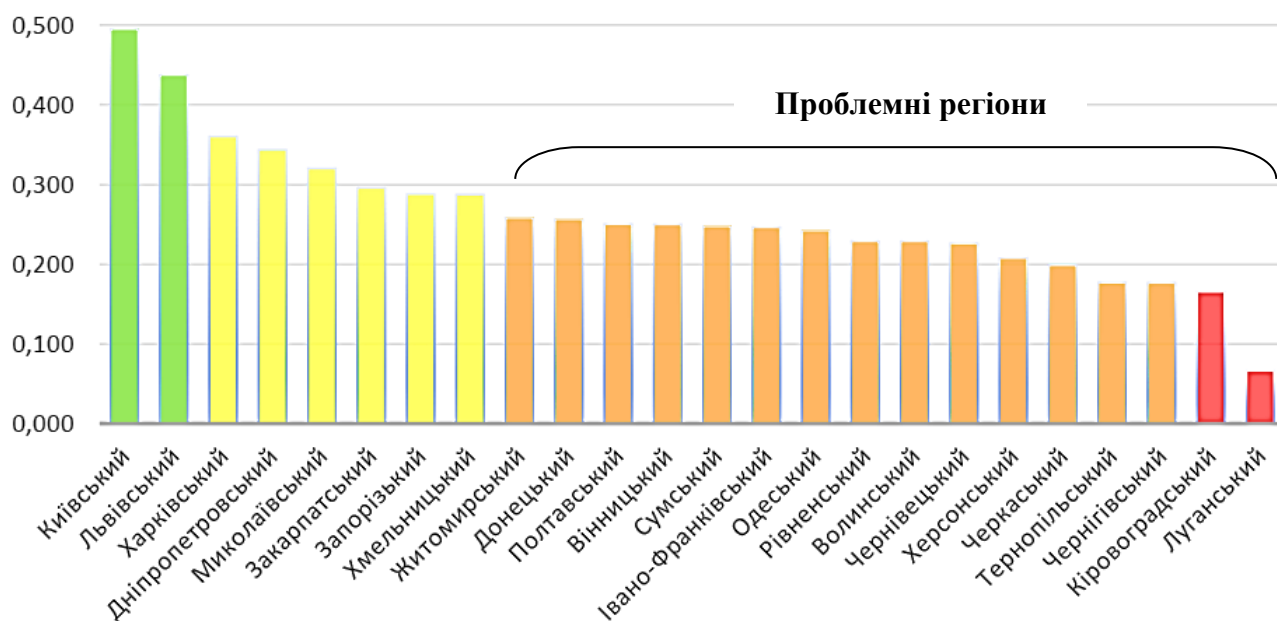

Рис. 9. Таксономічний показник регіонів України за ознаками ринку праці (станом на 01.01.2018 р.)

При цьому, проведений аналіз національного ринку праці станом на початок 2018 р. дає можливість стверджувати про значну кількість проблем та неефективність 14-ти регіонів країни. Але критична ситуація спостерігається у Кіровоградському, і, особливо, у Луганському регіонах, що потребує державного втручання та регулювання ринку праці в цих регіонах тощо.

Дослідження статистики та тенденцій розвитку безробіття молоді, дозволити встановити, що поряд головними причинами безробіття в Україні (тобто добровільне звільнення з метою пошуку більш сприятливого варіанта трудової діяльності; структурні зміни в економіці, спад виробництва на підприємствах, зниження попиту на низку професій; непрацевлаштування після закінчення вищих навчальних закладів тощо) високий рівень молодіжного безробіття в країні обумовлений низкою причин, як-то: недостатня пропозиція якісних робочих місць для молоді; небажання роботодавців приймати на роботу молодь без кваліфікаційних навичок та професійного досвіду; відсутність дієвих економічних стимулів для роботодавців до працевлаштування молоді; низька офіційна заробітна плата для молодих працівників; невідповідність якості і структури фахової підготовки потребам ринку праці. Слід наголосити, що серед молодих безробітних значну частину становлять ті, які залишилися непрацевлаштованими після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

При цьому, здійснено критичний аналіз як негативних соціальних наслідків безробіття, так і позитивних; визначено фактори впливу на ринок праці молоді регіону (демографічні, економічні, соціально-трудові, освітні, інституційні

тощо). Доведено, що загалом конкурентоспроможність молоді на ринку праці формується під впливом особливостей молоді (її переваг, чи недоліків).

Збереження низького рівня економічної активності молодого покоління на ринку праці є наслідком поєднання проблем розвитку виробничого сектору української економіки та специфіки молодіжного сегменту ринку праці, зокрема: обмежених можливостей працевлаштування за обраною професією, недостатньої якості отриманих професійних знань та відсутності практичних вмінь і навичок серед молодих фахівців, повільного розвитку молодіжного підприємництва, низької дієвості механізмів стимулювання залучення молоді до трудової активності.

Найвищий рівень безробіття молоді у віці 15-24 років підкреслює, що складність та тривалість переходу молоді від навчання до стабільної та задовільної роботи залишається суттєвою проблемою.

Нестача професійного досвіду, матеріальні проблеми, психологічний дискомфорт через відсутність роботи й неможливість налагодити стабільний спосіб життя спонукають молодь займатися нерегламентованими видами діяльності, які є часто небажаними і небезпечними як для самої особи, так і для держави.

Встановлено, що за роки незалежності Україні сформовано достатньо структурований механізм реалізації молодіжної політики, який охоплює: розроблення нормативно-правової бази державної молодіжної політики; створення інституційного середовища для вирішення проблем молоді на усіх рівнях влади; розроблення та впровадження механізмів вирішення проблем працевлаштування молоді; створення соціальних служб для молоді; забезпечення діяльності громадських молодіжних об'єднань; формування та реалізація цільових комплексних молодіжних програм; фінансування державної молодіжної політики, а також залучення інших необхідних ресурсів підприємств та організацій, об'єднань громадян, зацікавлених у роботі з молоддю; сприяння функціонуванню спеціальних молодіжних фондів тощо. З огляду на це, розроблено концептуальну модель регулювання молодіжного ринку праці країни/регіону (рис. 10).

Визначено, що інтенсифікація міграційних процесів у світовому господарстві зумовлена низкою нагальних причин, зокрема: 1) тенденцією до збільшення контрасту у рівнях економічного і соціального розвитку країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили і населення; 2) зростанням міжнародного руху капіталу і функціонування транснаціональних корпорацій, які сприяють з'єднанню робочої сили і капіталу; 3) демографічною кризою в розвинутих країнах, що виявляється в скороченні кількості працездатних осіб і збільшенні людей похилого віку; 4) наявністю великої кількості непрестижних робочих місць у сфері послуг, охороні здоров'я, будівництві, сільському господарстві тощо, на які корінні жителі йдуть неохоче; 5) наявністю і насиченістю інформаційних зв'язків між країнами або їх відсутністю; 6) міжнаціональними, релігійними, політичними проблемами тощо.

Рис. 10. Концептуальна модель регулювання молодіжного ринку праці регіону.

Стратифіковано критерії (за термінами, за напрямом переміщення, за характером, за формою трудової угоди, за формою реалізації, за статусом у країні призначення, за ступенем легальності та можливостями статистичного обліку тощо), за якими виділено види трудової міграції, та обґрунтовано систему основних мотивів виїзду громадян за кордон з метою працевлаштування: 1) поліпшення житлових умов та задоволення життєвих потреб; 2) заробіток коштів для сплати навчання дітей; 3) отримання дозволу на постійне проживання в іншій країні; 4) розширення фахового досвіду; 5) створення своєрідної «суспільної моди» на заробітчанство; 6) підвищення свого соціального статусу за рахунок розширення партнерських контактів.

У п'ятому розділі «Інноваційна парадигма стимулювання економічної

активності населення та розвитку ринку праці: регіональний вимір» здійснено удосконалення системи соціального забезпечення економічно активного населення; визначено напрямки та механізми підвищення ефективності державного управління економічною активністю населення регіону; обґрунтовано концептуальні засади формування стратегічної моделі інноваційного розвитку ринку праці регіону в контексті євроінтеграційних процесів.

Надано пропозиції та практичні рекомендації щодо вдосконалення складових механізму державного регулювання ринку праці молоді, а саме:

- для економічного підмеханізму – через упровадження напрямів розвитку підприємницької діяльності серед молоді (звільнення від оподаткування, безвідсоткове кредитування молодих підприємців); поновлення заходу надання дотаційних виплат роботодавцям у вигляді компенсування витрат на оплату праці працевлаштованої молоді; встановлення фінансування оплачуваних громадських робіт для молоді в літній період та у вільний від навчання час за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового соціального страхування; поновлення заходу сприяння зайнятості молоді в сільській місцевості шляхом надання одноразової адресної допомоги в десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати та житла на строк їхньої роботи, з можливістю отримання його у приватну власність; визначення потреби в розбудові соціально-побутової сфери села та зосередження підприємств переробної сфери на територіях сільської місцевості; створення програм із державного кредитування малих підприємств, що працюють у сільському господарстві та на сільських територіях, та ін.;

- для адміністративно-організаційного підмеханізму державного регулювання ринку праці молоді – шляхом удосконалення процесу прогнозування потреб ринку праці в Україні через залучення до нього роботодавців та врахування точок економічного зростання країни та окремого регіону; розвитку структури органів державної влади, що опікуються питаннями зайнятості молоді; створення загальної бази стажування молоді та ін.;

- для усунення суперечностей нормативно-правового забезпечення державного регулювання ринку праці молоді в аспекті визначення вікових меж молоді та понять «молодий спеціаліст», «молодий фахівець», «молодий працівник», затвердження понять «молодий підприємець» та «прелімінаринг» у відповідних законодавчих актах та ін.

Запропоновано підхід до оцінювання стану ринку праці молоді та потреб у робочій силі на короткострокову перспективу. Визначено напрями вдосконалення оцінювання потреб ринку праці молоді, а саме: активізація соціального діалогу між державою, роботодавцями та навчальними закладами; урахування пріоритетних напрямів розвитку економіки країни та регіону при визначенні обсягів потреби в робочій силі за професіями; проведення якісної професійної орієнтації молоді на основі даних щодо потреб на кадри в майбутньому.

Недоліки адміністративно-організаційного підмеханізму державного регулювання ринку праці молоді зумовлюються недовершеною сформованістю

інституційної структури органів державної влади. Діяльність органів регіонального регулювання здебільшого спрямовано на розвиток молоді у сфері спорту, фізичної культури, патріотичного виховання та оздоровлення.

Сформовано пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового та економічного підмеханізмів державного регулювання ринку праці молоді, що передбачають:

- законодавче затвердження визначення категорії «молодь» зі встановленням єдиних вікових меж від 15 до 35 років у законодавчій базі, з виокремленням двох підкатегорій молоді – у віці від 15 до 25 та від 26 до 35 років, із розмежуванням векторів державного регулювання залежно від потреб вікової групи;
- затвердження можливості безвідсоткового кредитування чи податкових пільг для підприємств, що приймають на роботу молодь та повністю заповнюють 5 % встановленої квоти, з одночасним створенням спеціальної комісії, що буде відстежувати, контролювати виконання 5 %-ї квоти та приймати рішення про надання податкових пільг чи безвідсоткових кредитів таким підприємствам;
- затвердження поняття «молодий підприємець» як особи до 35 років, яка провадить самостійну господарську діяльність на власний ризик із метою одержання прибутку та розробка механізму звільнення від оподаткування новостворених «молодих підприємців» у перші роки діяльності;
- закріплення поняття прелімінарингу як методу залучення студентської молоді до проходження виробничого стажування на підприємствах (в організаціях) із можливістю її подальшого працевлаштування;
- створення загальної бази осіб, які бажають стажуватися, та компаній, що пропонують місця для стажування;
- встановлення заохочувань роботодавцям, які забезпечують працевлаштування молоді, яка проходить стажування, зокрема дотаційних виплат у розмірі річної мінімальної заробітної плати за кожен укладений договір на стажування особи, яку потім було прийнято на роботу в компанію.

Розглянувши досвід окремих країн, здійснено критичний аналіз сучасних умов та перспектив розвитку соціально-орієнтованого підприємництва в Україні, що обумовлені наступними особливостями на ознаках: 1) на сьогоднішній день відсутні ґрунтовні вітчизняні дослідження щодо змісту соціального підприємництва та його правового регулювання; 2) в українському законодавстві відсутні положення або будь-які згадування соціального підприємництва. Законопроект «Про соціальне підприємництво» був представлений на розгляд до Комітету Верховної Ради з питань економічної політики у 2013 році, але не набрав чинності; 3) не висвітлюється проблема правового забезпечення діяльності підприємств, створених громадськими об'єднаннями, що працюють у форматі соціального підприємництва. З одного боку, є дозволи на таку діяльність у Законі України «Про громадські об'єднання» та у Господарському і Податковому Кодексах України, з іншого – не сформована методологія правового забезпечення такої діяльності та державного управління нею; 4) складність становлення соціального підприємництва, полягає у наступному:

надлишок законів, що суперечать один одному; головним джерелом прибутку соціальних підприємств є гранти, що не співпадає з міжнародною практикою; низький рівень відповідальності соціальних підприємств через те, що вони функціонують не за рахунок власних коштів, а за рахунок залучених коштів; відсутність державної правової та фінансової підтримки; відсутність громадської підтримки.

Щодо перспектив розвитку, визначено сприятливі можливості розвитку соціально-орієнтованого підприємництва в Україні. Серед них можна виділити наступні: відсутність спеціального закону, що дає можливість знайти оптимальну організаційно-правову форму для підприємств; наявність ресурсів, в яких не зацікавлений традиційний бізнес (біженці, національні меншини, особливі соціальні категорії); підтримка соціально-орієнтованого підприємництва міжнародними фондами. За таких умов запропоновано модель розвитку соціального підприємництва, що розкриває цілі, принципи, критерії, компоненти та позитивні ефекти від розвитку соціально-орієнтованої діяльності.

Основною метою соціального підприємництва є залучення до сфери зайнятості соціально вразливих категорій населення, виробництво продукту або послуг, призначених для вирішення соціальних проблем. Основними принципами, що покладено у діяльність соціального підприємства, доцільно вважати: принцип соціального партнерства і прозорості взаємин держави і бізнесу; принцип добровільності та непримусовості, ініціативності з боку суб'єкта господарювання; принцип системності державної політики, розділення політичних, економічних і господарських функцій; принцип раціональності та ефективності інституціонального забезпечення.

Встановлено, що позитивними сторонами розвитку соціального підприємництва є: сприяння подоланню соціальної ізоляції – працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями, безробітних; забезпечення розвитку нових напрямів реформування державних соціальних послуг; залучення певних груп населення до виробництва товарів чи надання послуг, що вирішить проблеми працевлаштування та адаптації соціально вразливих категорій населення; сприяння залученню населення до участі у вирішенні соціальних проблем на благодійні засадах; формування та розвиток нових видів соціальних послуг, які не мають великої популярності у звичайних підприємців, діяльність яких спрямована тільки на отримання максимального прибутку; надання якісних послуг та товарів соціально вразливих категорій населення на пільгових умовах; забезпечення більш ефективного використання існуючих ресурсів у вирішенні соціальних проблем; сприяння зниженню навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем, що є актуальним в сучасних умовах.

Одним із найважливіших заходів з реалізації Стратегії є збалансування попиту та пропозиції на ринку праці, тобто скорочення розриву між попитом та пропозицією, збільшення зайнятості працездатного населення і зниження браку кадрів. Зазначений процес потребує достовірної інформації про ринок праці, що може бути отримана в результаті моніторингу та прогнозування попиту та пропозиції на ринку праці, а також забезпечення ефективної політики та заходів

щодо скорочення дисбалансу ринку праці, що засновані на отриманій інформації. Тобто, збалансування охоплює різні механізми, інструменти і стратегії, які є в країні та її регіонах або галузях з метою поліпшення координації попиту та пропозиції – починаючи від системи професійної освіти і навчання, орієнтованої на попит, і закінчуючи системами працевлаштування.

Система прогнозування та збалансування попиту та пропозиції на ринку праці представлена на рис. 11.

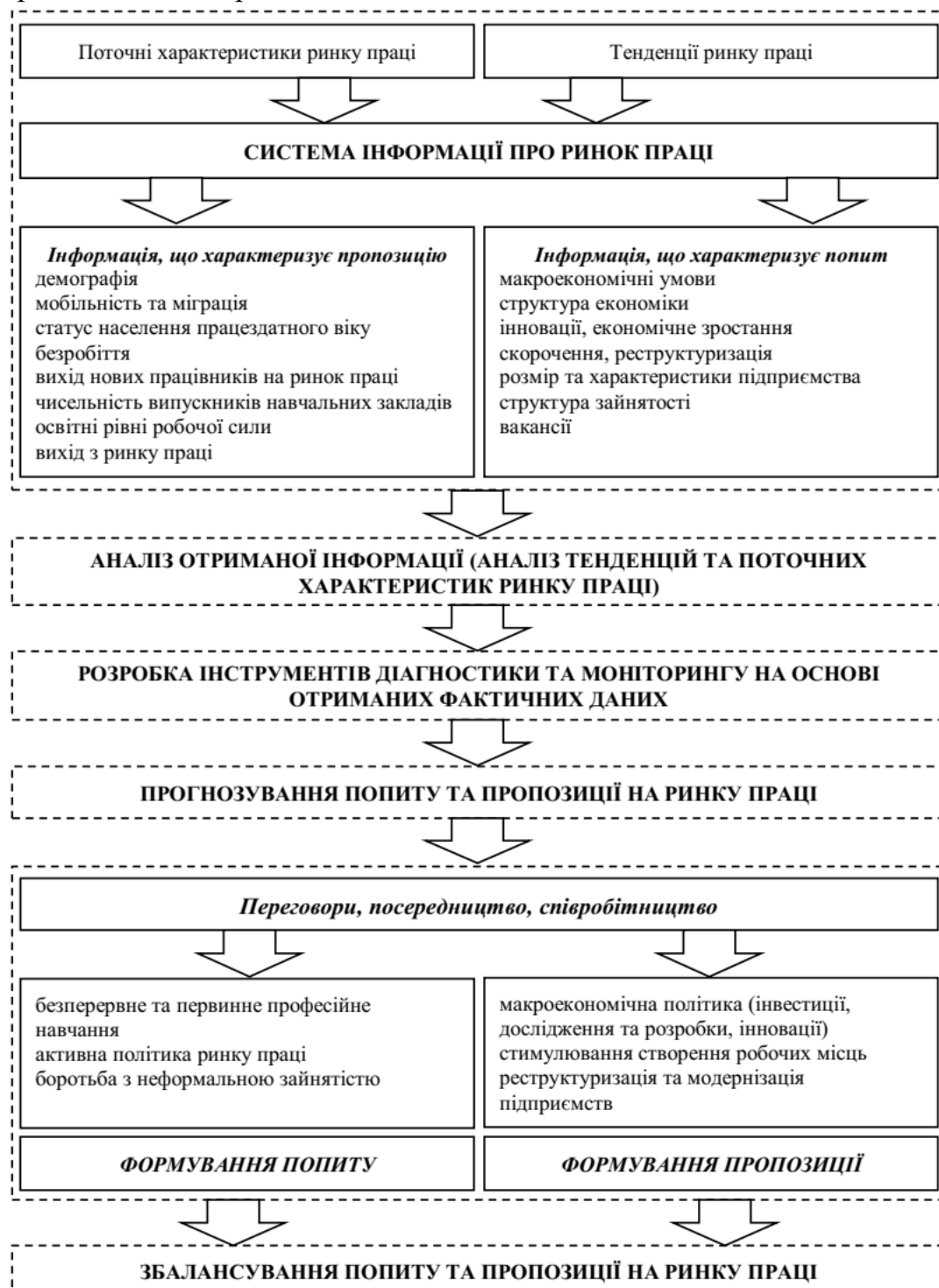

Рис. 11. Система прогнозування та врівноваження попиту та пропозиції на ринку праці

Збалансування попиту та пропозиції передбачає взаємодію, посередництво та переговори між системою освіти та бізнесом. Забезпечення ефективного збалансування передбачає застосування узгоджених та планомірних процедур з прогнозування та проведенні політики, що заснована на надійних даних, діагностичних прийомах та інструментах моніторингу.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми формування стратегії та механізмів розвитку економічної активності населення (удосконалення робочої сили) в умовах трансформації ринку праці Причорноморського регіону та сталого розвитку економіки. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. Встановлено, робоча сила - економічна категорія, яку сучасна економічна думка розглядає з позицій: 1) тяжіння людей до праці з вироблення матеріальних благ для задоволення своїх потреб та потреб суспільства; 2) з точки зору економічних відносин, виступає і формою товару, якісну сторону якого визначає категорія «трудові ресурси»; 3) ініціативний індивід творчої праці, знання якого дають змогу приймати рішення про місце і доцільність прикладання своїх здібностей; 4) у взаємозв'язку із технологічним та соціальним розвитком суспільства: чим складнішою стає соціально-економічна формація, тим більше вимог ставлять до працівника, як носія робочої сили. Визначено, що робоча сила, як специфічний товар, що має дві сторони: 1) споживчу вартість – коли специфіка цього товару виявляється в тому, що у процесі його споживання він не зникає, а створює нову вартість, більшу від вартості самого товару робоча сила; 2) вартість – коли, як і будь-який інший товар, вона потребує суспільно необхідних витрат на своє відтворення в певних суспільних умовах, коли мінімальна межа цих витрат – вартість життєвих засобів, що фізично необхідні робітникам. З огляду на те, що сучасна економічна думка під трудовими ресурси вбачає працездатну частину населення, що має фізичні та інтелектуальні здібності до трудової діяльності, та розглядає їх з економічної, демографічної, соціологічної і статистичної точки зору, обґрунтовано авторську концептуальну взаємозалежність економічних категорій «трудові ресурси» - «економічна активність населення (робоча сила)», де трудові ресурси, як комплексне поняття, яке розглядають у соціологічному, економічному, статистичному та демографічному аспектах, виступає базисом формування категорії економічна активність населення (до 2019 р., а з 2019 р. – робоча сила).

2. На основі критичного аналізу існуючих теоретико-методологічних засад, їхніх переваг та недоліків щодо визначення сутності категорії «економічна активність населення», запропоноване авторське трактування даного поняття з урахуванням особливостей регіональної диференціації, де економічна активність населення – це та частина населення регіону, яка впродовж певного періоду часу забезпечує реалізацію власного накопиченого людського капіталу на ринку

праці, незалежно від віку, а з урахуванням конкретно виконаних видів економічної діяльності та показників продуктивності праці або виступає потенційним резервом працездатних осіб тощо. З метою виявлення резерву потенційної робочої сили, актуальної для сьогодення сталого розвитку, що може бути використаний для активізації економічної діяльності та інноваційного підприємництва, та сприйняття методологічних роз'яснень щодо статистики ринку праці в Україні, опису різних категорій, розроблено організаційну структуру населення регіону за статусом участі в робочій силі (ознакою економічної активності) та її недовикористання. Доведено, належність працездатного населення до складу робочої сили та його активність на ринку праці регіону безпосередньо впливають на рівень доходів населення та визначають рівень його життя й добробуту. З огляду на це, економічна активність населення у сучасних умовах зорієнтована на ефективну зайнятість (через власне зростання) та підвищення рівня життя є стратегічним пріоритетом соціально-економічного управління, до якого з дотриманням принципу солідарності, свідомо та активно залучаються представники всіх сторін соціально-трудових відносин тощо.

3. Встановлено, що зайнятість, як економічна категорії в системі виробничих відносин та соціально-економічне явище, розкриває аспекти формування і розвитку виробничих сил суспільства, визначає необхідні форми поєднання робочої сили і засобів виробництва, комплексно характеризує політику держави на ринку праці. На основі узагальнення досліджень здійснена диференціація теоретико-методологічних підходів щодо трактування сутності категорії «зайнятість населення», де сутнісними ознаками виокремлено - соціально-економічні відносини, діяльність із задоволення потреб людини, складова національної економічної динаміки, синтез інтересів різних рівнів та процес оцінки продуктивних сил тощо. При цьому, критичний аналіз соціального, економічного та демографічного підходів до визначення сутності зайнятості, зважаючи на те, що показник зайнятості формується під впливом статеві-вікової структури населення, рівнів народжуваності та смертності, на зайнятість впливає рівень та структура міграцій, дозволив доцільність виділення в демографічному підході міграційної сутності зайнятості до трактування визначення зайнятості, адже саме від стану міграційних процесів (параметрів) сформована та чи інша структура зайнятості в регіоні та в країні загалом. Доведено, що узагальнююча категорія зайнятості населення об'єднує в собі такі категоріальні поняття, як зайнятість, самозайнятість, безробіття.

4. Доведено необхідність постійного моніторингу ринку праці та економіко-статистичного аналізу економічно активного населення (робочої сили) для стимулювання економічної активності населення на ринку праці регіону, а також для удосконалення напрямів стимулювання економічних суб'єктів, установ та організацій, зокрема підготовки та перепідготовки фахівців. З огляду на це, удосконалено методику індексного аналізу стимулювання економічної активності населення за регіонами країни, через використання системи показників комплексної оцінки ефективності де базовими критеріями виступають загальний рівень економічної активності економічної активності,

економічна віддача економічно активного населення та матеріальна зацікавленість; розрахунок інтегральних регіональних індексів економічного розвитку; розрахунок індивідуальних індексів усіх визначених показників-індикаторів за кожним критерієм.

5. З метою, збільшення ступеня достовірності і стійкості до помилок, допущених при оцінці окремих показників, за використання традиційних методичних підходів щодо оцінки РРП та загалом та економічної активності населення (робочої сили) зокрема, рекомендовано до використання методики багатofакторної оцінки стану ринку праці регіону. Серед таких методів дослідження визначено таксономічний аналіз тенденцій розвитку зайнятості населення та рівня оплати праці на рівні окремих регіонів країни, в основу якого покладено визначення так званої таксономічної відстані, тобто відстані між точками багатовимірнього простору, розмірність якого визначається кількістю ознак, що характеризують об'єкт дослідження (одиниці X_i - це регіони України, а ознаки - економічне неактивне населення, тис. осіб; зайняте населення, тис. осіб; кількість вакансій, тис. одиниць; чисельність населення, тис. осіб; середня заробітна плата, грн.; заборгованість із виплати заробітної плати, млн грн.; рівень безробіття, у % до економічно активного населення працездатного віку; кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб; зареєстрована трудова міграція, осіб), де на основі наведених індикаторів слід сформувати матрицю спостережень для проведення таксономічного аналізу стану ринку праці в регіонів за певний період (рік) та здійснити розрахунки в програмі «Microsoft Excel».

Узагальнивши наукові праці дослідників, обґрунтовано переваги таксономічного аналізу при діагностиці розвитку регіонів: 1) можливість сконцентрувати різнопланову інформацію в один результативний показник; 2) можливість застосування великої кількості показників, навіть якщо вони є неспівставними по одиницях виміру; 3) можливість доповнення досліджень додатковими показниками тощо.

6. З метою удосконалення механізму регулювання ринку праці, як сукупності організаційно-економічних методів та інструментів, на основі узагальнення теоретичних положень та методів запропоновано теоретико-методичний підхід до дослідження проблем регулювання регіонального ринку праці (зокрема підвищення рівня зайнятості та зниження рівня безробіття населення; узгодження потреб ринку праці та ринку освітніх послуг; створення нових робочих місць; підвищення можливостей для професійного розвитку індивіда; стимулювання самозайнятості населення; надання додаткових пільг соціально вразливим верствам населення тощо) та визначено напрямки державної політики регулювання ринку праці, зокрема: сприяння збалансуванню попиту і пропозиції на ринку праці; забезпечення раціонального розподілу та повноти використання робочої сили; розширення можливостей для самофінансування бізнесу; підвищення мотивації до праці, зайнятості та підприємництва; підвищення рівня конкурентоспроможності населення; нормативно-правове забезпечення малого та середнього бізнесу; сприяння самозайнятості безробітного населення тощо. Дослідження та критичний аналіз теоретико-методологічних підходів щодо оцінки ефективності функціонування

та процесів РРП загалом та економічної активності населення (робочої сили) зокрема дозволили визначити основні методи регулювання ринку праці (правовий, організаційний та економічний), для кожного з яких виокремлено відповідні цілі, інструменти впливу, систему індикаторів розвитку ринку праці (дослідження економічно активного та незайнятого населення, попиту і пропозиції на ринку праці, оплати праці, зайнятості населення соціального стану населення) та показників оцінювання ефективності його регулювання, які можна проаналізувати на основі даних офіційної статистики.

7. Запропоновано механізм регулювання ринку праці України в умовах трансформації структури зайнятості, в рамках якого виокремлено інструменти інтегрованого державного та ринкового впливу, систематизовано основні напрями регулювання та визначено позитивні ефекти від впровадження механізму, що сприятиме забезпеченню збалансованості ринку праці, оптимізації змісту та обсягів підготовки кадрів, підвищенню рівня зайнятості, зменшенню рівня безробіття, удосконаленню програм зайнятості населення в аспекті сприяння досягненню професійно-кваліфікаційного балансу на ринку праці. Обґрунтовано, що політика по регулюванню ринку праці, в умовах децентралізації регіонального розвитку та трансформації соціально-трудових відносин, має бути реалізована за визначеними стратегічними пріоритетами, як:

1. Розбудова регіонального ринку праці з прогресивною структурою зайнятості, ефективно інтегрованого в міжнародну економічну систему.
2. Підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили за умов удосконалення взаємодії ринку праці та освіти, збільшення попиту на неї як приватного так і державного секторів економіки.
3. Стимулювання роботодавців до створення нових та збереження наявних робочих місць на основі реалізації цілей та принципів сталого розвитку.
4. Посилення мотивації до легальної зайнятості та активізація поведінки населення на ринку праці через розширення пропозиції робочих місць із гідними умовами праці та адаптацію до сучасних форм зайнятості (нетипова зайнятість, онлайн-робота, неповний робочий день тощо).
5. Інноваційний розвиток малого та середнього підприємництва в усіх галузях та сферах національної економіки (як базису самостійної зайнятості) за належної підтримки держави.
6. Удосконалення системи оплати праці з метою відродження основних функцій заробітної плати.
7. Удосконалення державного регулювання соціального забезпечення вразливих верств населення та механізму надання субсидій на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів.
8. Удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку підприємництва, соціально-трудових відносин та ринку праці в цілому.
9. Розробка активної державної/регіональної соціально-економічної політики підвищення економічної активності молоді тощо.

8. Зважаючи на загальні методологічні особливості організації досліджень регіонального ринку праці (його поточного стану, факторів структурних зрушень, побудови перспективних прогнозів, розробки пропозицій щодо регулювання тощо) удосконалено організаційно-економічний механізм регулювання ринку праці прикордонного регіону, який містить широкий спектр нормативно-правових, договірних, економічних інструментів регулювання

соціально-трудових відносин та умовно формується відповідними важелями (формування робочої сили (природне відтворення й підготовка); створення робочих місць; управління функціонуванням ринку праці; організація та стимулювання праці). При цьому, виокремлено регулятивні теоретико-методологічні суперечності: 1) наявність національних особливостей організації систем обліку й статистики показників на територіальному рівні прикордоння; 2) вплив, як на форму геопросторової (територіальної) організації, спеціалізацію РРП, так і на режим обороту робочої сили й навіть на конкурентоспроможність її послуг. За для цього, обґрунтовано, економічний складник методології аналізу РРП у зоні впливу державного кордону визначається підходами регіональної економіки (відносини попиту й пропозиції залежно від розміщення робочої сили, щільності робочих місць, місткості та потенціалу часткових РРП тощо), що дає змогу таксонувати РРП за економічними показниками (наприклад, локалізації ареалів безробіття, зон кваліфікованої праці, районів чи регіонів первинних або вторинних РРП) тощо, де при оптимізації геопросторових чинників розміщення РРП ключовими поняттями стають такі структурні його елементи, як опорний каркас (мережа економічних ліній, що розмежовує РРП із широким спектром функцій та РРП з однією спеціалізованою функцією (локальні, первинні ринки праці)), вузлові елементи (сегменти РРП за ознаками спеціалізації, ділової чи економічної активності, місткості, інституційного й інфраструктурного забезпечення), каркасні ефекти (через зв'язок із процесами агломерування, магістралізації, заміщення) тощо.

9. На основі ретельного вивчення міжнародного досвіду механізму регулювання ринку праці виділено проблеми, що заважають Україні забезпечити стабільне функціонування ринку праці, визначено пріоритетні напрями даного процесу. Доведено, що дослідження теоретичних і прикладних підходів вдосконалення регулювання ринку праці, визначення й обґрунтування механізмів регулювання ринку праці повинно спиратися на уточнення умов інтеграції України у світову економіку на законодавчому, нормативно-правовому, організаційному, фінансовому рівнях. Уточнено інструменти, за якими здійснюється удосконалюється законодавство розвинених країн у галузі регулювання ринку праці. Визначено можливості їх використання в Україні, серед них: конвергенція, державне регулювання, професійна підготовка, трудові права та гарантії, програми зайнятості, соціальний захист.

10. Розроблено комплексний механізм державного регулювання ринку праці молоді, який подано у трирівневій організаційній структурі. Досягнення кінцевої мети такого регулювання – формування та розміщення ресурсів праці молоді, сприяння її розвитку та зайнятості – дозволить не лише забезпечити пріоритетні потреби економіки та ринку праці окремих регіонів, але й досягти загальнонаціональних інтересів, а саме зростання конкурентоспроможності економіки України та добробуту її громадян. Підвищення дієвості та реалізація програм зайнятості забезпечуються розмежуванням державного регулювання відповідно до вікових потреб молоді, через удосконалення складових механізму державного регулювання: а) економічного підмеханізму шляхом зміни вектора державної соціальної політики в частині активних форм забезпечення зайнятості

молоді; б) нормативно-правового підмеханізму шляхом розроблення й упровадження змін до деяких законодавчих актів України із зазначенням засад державного регулювання ринку праці молоді; в) адміністративно-організаційного підмеханізму шляхом розширення інфраструктури молодіжних центрів праці тощо;

11. Запропоновано цілісну концепцію Стратегії розвитку регіонального ринку праці (СРРРП), яка з метою скорочення розриву між попитом та пропозицією робочої сили, збільшення зайнятості працездатного населення і зниження частки непідготовлених кадрів через забезпечення ефективної політики та реалізацію програмних заходів удосконалення якості робочої сили, розширення сегментів інноваційної зайнятості та забезпечення збалансованості ринку праці через удосконалення комунікацій у ланці «освіта – підприємництво», починаючи від системи професійної освіти і навчання, орієнтованої на попит, і закінчуючи системами працевлаштування. Зазначений процес потребує достовірної інформації про ринок праці, через здійснення постійного моніторингу та прогнозування попиту та пропозиції на ринку праці. З цією метою, обґрунтовано науково-методичне забезпечення розробки СРРРП, що передбачає комплексний, системний та безперервний моніторинг стану, тенденцій та регіональних особливостей регулювання ринку праці, формулювання організаційних цілей, узгодження стратегічних рішень, здатних забезпечити зростання продуктивності зайнятості, розширення сегментів інноваційної зайнятості та забезпечення збалансованості ринку праці. Надане методичне забезпечення упорядковує розробку стратегії розвитку на регіональному рівні, що розширює можливості її використання як типової.

12. Запропоновано концептуальну модель розвитку соціально-орієнтованого підприємництва, що розкриває цілі, критерії, компоненти та позитивні ефекти як: перспективного напрямку державного регулювання ринку праці; інноваційного державного механізму забезпечення соціально-економічного розвитку країни та вирішення соціальних проблем; соціально орієнтованого бізнесу, що сприяє забезпеченню соціально вразливих категорій населення якісними послугами та товарами на пільгових умовах і є якісно новою формою організації підприємницької діяльності в Україні спрямованої на застосування нестандартних підходів до розв'язання соціальних проблем. Вона є базисом для забезпечення належної нормативно-правової бази та стратегії розвитку соціальних послуг, державної підтримки та сприяння збільшенню масштабів такої діяльності, впровадження сертифікації діяльності соціальних підприємств, а також застосування практики надання грантів з бюджету, кредитів та фінансування окремих соціально орієнтованих програм через реалізацію системи принципів, зокрема соціального партнерства і прозорості взаємин держави і бізнесу; добровільності та непримусовості, ініціативності з боку суб'єкта господарювання; системності державної політики, розділення політичних, економічних і господарських функцій; раціональності та ефективності інституціонального забезпечення тощо. При цьому виокремлено коло перспектив та можливостей соціально-орієнтованого підприємництва, що обумовлені: відсутністю спеціального закону, що дає можливість знайти

оптимальну організаційно-правову форму для підприємств; наявністю ресурсів, в яких не зацікавлений традиційний бізнес (біженці, національні меншини, особливі соціальні категорії); підтримкою громадської соціально-орієнтованої діяльності міжнародними фондами тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Швець О.В. Напрями стимулювання зайнятості населення регіону в умовах трансформації ринку праці: теорія, методологія, практика. Монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2020, 363 с. (15,1 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

2. Турленко Н.В., Швець О.В., Алексєйчук О.О. Методичні підходи до визначення економічної оцінки механізмів залучення інвестицій в економіку регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3 .– № 4.– С 60-69 (загальний обсяг – 0,37 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено принципи економічної оцінки механізмів залучення інвестицій в економіку регіону).

3. Швець О.В. Новітній вектор трансформації ринку праці: концептуальні засади. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Випуск 3(78), С. 82-90. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,33 друк. арк.).

4. Швець О.В. Проблема безробіття в регіонах України: оцінка рівня та напрями її подолання. *Бізнес-Навігатор*. 2019. №5-2(54). С. 53-60. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,29 друк. арк.).

5. Швець О.В. Стимулювання регіональної економічної активності населення: інтегральний вимір. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. №95. С. 174-185. (0,38 друк. арк.).

6. Швець О.В. Безробіття в Україні: причинно-наслідковий вектор дослідження. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 2. С. 190-198. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,33 друк. арк.).

7. Швець О.В. Сучасна структура зайнятості населення – як наслідок ринкових трансформацій. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки»*. 2019. Вип. 202. С. 361–373. (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування *Google Scholar*). (0,68 друк. арк.). DOI: 10.31359/2312-3427-2019-4-2-81

8. Швець О.В. Стратегічні пріоритети регулювання розвитку безробіття: національний та регіональний вимір. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 138-145. (журнал представлено у міжнародній

наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,33 друк. арк.).

9. Швець О. В. Методологічні аспекти дослідження економічної активності населення регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 1. С. 109–117. ISSN 2415-8453. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,33 друк. арк.).

10. Швець О.В. Діагностика стимулювання економічної активності населення регіонів: методичний аспект. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки»*. 2019. Вип. 202. С. 320–331. (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування *Google Scholar*). (0,46 друк. арк.).

11. Швець О.В. Безробіття населення в умовах сталого розвитку регіону. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія «Економічні науки»*. 2019. Вип. 206. С. 387–395. (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування *Google Scholar*). (0,33 друк. арк.).

12. Швець О.В. Еволюція економічної думки щодо проблем розвитку та регулювання ринку праці. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 5. №1. – С. 8-16. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,33 друк. арк.).

13. Швець О.В. Сучасні особливості регулювання безробіття. *Бізнес-Навігатор*. 2020. №2 (58). С. 49-53. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,17 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-10>

14. Лагодієнко В.В., Швець О.В., Долинська О.О. Методичний інструментарій дослідження міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації. *Економічний простір*. №164. 2020. С. 7-13. (загальний обсяг – 0,29 друк. арк., особистий внесок автора – 0,15 друк. арк.: досліджено сутність методичних аспектів міжнародної трудової міграції в умовах глобалізації).

15. Лагодієнко В. В., Швець О. В. Сучасні тренди державного регулювання міжнародної трудової міграції. *Бізнес Інформ*. 2020. №12. С. 231–237. . (загальний обсяг – 0,25 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено сутність методичних аспектів міжнародної трудової міграції).

16. Швець, О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку міжнародної трудової міграції: соціально-економічний контекст. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 4. С. 32–42. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,42 друк. арк.)

17. Швець О. В. Сучасна парадигма формування та функціонування регіонального ринку праці: стратегічний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки*. 2020, № 3, Том 2 (283). С. 187-195. (0,33 друк. арк.)

18. Швець, О. В. Новітні аспекти зайнятості молоді на ринку праці України. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 2. С. 359–367. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,33 друк. арк.)

19. Швець, О. В. Проблеми розвитку ринку праці молоді та державні пріоритети його регулювання. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5. № 3. С. 17–25. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,33 друк. арк.)

20. Лагодієнко В. В., Швець О. В. Причинно-наслідковий базис розвитку трудової міграції в Україні. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. №2. 2020. С.210-220. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (загальний обсяг – 0,42 друк. арк., особистий внесок автора – 0,22 друк. арк.: досліджена причини розвитку трудової міграції в Україні).

21. Швець О. В. Сучасна парадигма економічної активності молоді на ринку праці регіону. *Бізнес Інформ*. №8. 2020. С. 154-160. (0,25 друк. арк.)

22. Шапошников К.С., Швець О. В. Концептуальні аспекти регулювання ринку праці: регіональний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки*. 2020. № 4. Том 2 (284). С. 184-190. (загальний обсяг – 0,25 друк. арк., особистий внесок автора – 0,10 друк. арк.: досліджена регіональні особливості регулювання ринку праці).

Статті в наукових виданнях іноземних держав та у періодичних виданнях, включених до міжнародних науково-метричних баз

23. Lagodiienko V., Bulyuk V., Shvets O. Теоретико-методологічні аспекти розвитку регіонального ринку праці. *Slovak international scientific journal*. № 44. 2020. С. 11-15. (загальний обсяг – 0,17 друк. арк., особистий внесок автора – 0,07 друк. арк.: обґрунтовано необхідність розвитку регіонального ринку праці)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

24. Швець А. В. Зависимость сферы занятости населения от стратегической модели развития экономики. Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем: Сборник материалов XI Международной научно-практической конференции. (г. Гомель, Беларусь, 21-22 ноября 2019 г.) - Гомель: ГГТУ им. П.О. Сухого. с. 84 – 88. (0,17 друк. арк.)

25. Швець О. В. Новітня доктрина розвитку регіонального ринку праці. Перспективи розвитку нової економічної системи на державному і регіональному рівнях: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5 жовтня 2019 року). - Київ. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. С. 89-93. (0,17 друк. арк.)

26. Швець О. В. Рівень зайнятості економічно активного населення в умовах сталого розвитку регіону. Розвиток економіки та менеджменту в умовах інтеграційних процесів: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 12 жовтня 2019 року). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 85-88. (0,13 друк. арк.)

27. Швець О. В. Дослідження особливостей стимулювання економічної активності населення регіонів. Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: збірник матеріалів II міжнародної

науково-практичної конференції (м. Одеса, 6 листопада 2019 року). – Одеса.: ДВНЗ «Одеський національний політехнічний університет», 2019. С. 92-94. (0,08 друк. арк.)

28. Швець О.В. Наукові засади дослідження економічної активності населення: регіональний вимір.. Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27–28 вересня 2019 р.). – Одеса.: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 130-132. (0,08 друк. арк.)

29. Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В., Швець О.В. Депопуляція сільських територій в сталому розвитку сільськогосподарського виробництва України. Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: збірник матеріалів VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15–16 жовтня 2019 р.). – Одеса: Одеська національна академія харчових технологій, 2019. С. 180-182. (загальний обсяг – 0,08 друк. арк., особистий внесок автора – 0,03 друк. арк.: обґрунтовано необхідність сталого розвитку сільськогосподарського виробництва України)

30. Швець О. В. Наукові підходи до управління проблемою безробіття в умовах сталого розвитку регіонів України. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 3 жовтня 2019 р.): у 6 ч. – Полтава: ЦФЕНД, 2019. – Ч. 3. С. 17-19. (0,08 друк. арк.)

31. Швець О. В. Безробіття молоді: теоретичні аспекти подолання проблеми. II International Scientific Conference The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice: Conference Proceedings, September 27th, 2019. Kielce, Poland: Baltija Publishing. p. 86-89. (0,13 друк. арк.)

32. Швець О.В. Аспекти стимулювання економічної активності населення в умовах сталого розвитку регіону. "Світ економічної науки. Випуск 18": Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування. У двох частинах. – Частина 2. - Тернопіль, 2019. С. 85-86. (0,08 друк. арк.)

33. Швець О.В. Трудова міграція населення: причинно-наслідкові засади. Бізнес, інновації та підприємництво: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 28 вересня 2019 року). ГО «Львівська економічна фундація». Львів: ЛЕФ, 2019. С.74-79. (0,21 друк. арк.)

34. Швець О.В. Економічна активність населення – аспекти оцінки та особливості прояву. Міжнародні, нормативні та управлінські аспекти соціально-економічного розвитку: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 28 вересня 2019 р.) К.: Аналітичний центр «Нова економіка», 2019. С. 36-40. (0,17 друк. арк.)

35. Швець О.В. Нормативно-правова та організаційно-економічна домінанти стимулювання економічної активності молоді. Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 жовтня 2019 р.) /

відп. за випуск д.е.н., проф. С.О. Якубовський. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2019. С. 79-83. (0,17 друк. арк.)

36. Швець О.В. Безробіття в умовах сталого розвитку регіону та його вплив на економічну активність населення. Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 січня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 121-125. (0,17 друк. арк.)

37. Швець О.В. Необхідність дослідження економічної активності населення в умовах сталого розвитку регіону. Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 07-08 лютого 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 39-43. (0,17 друк. арк.)

38. Лагодієнко В. В., Швець О. В. Причини та наслідки розвитку трудової міграції в Україні. Управління розвитком соціально-економічних систем: збірник матеріалів Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 90-річчю ХНТУСГ ім. Петра Василенка (м. Харків, 08 жовтня 2020 р.). – Харків: ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2020. С. 59-63. (загальний обсяг – 0,17 друк. арк., особистий внесок автора – 0,07 друк. арк.: обґрунтовано наслідки розвитку трудової міграції в Україні)

АНОТАЦІЯ

Швець О.В. Економічна активність населення в умовах трансформації регіонального ринку праці: проблеми та стратегічні пріоритети. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. - Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2020.

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми із забезпечення економічної активності населення в умовах трансформації регіонального ринку праці.

В ході дослідження встановлено, що регіональний ринок праці, як множина взаємопов'язаних елементів: попиту, пропозиції, ціни робочої сили, які формують його структуру (територіальну, галузеву, соціально-демографічну, освітньо-професійну тощо) та динамічна відкрита система, що зазнає активного впливу з боку підсистем зовнішнього середовища розглядається, як сукупність соціально-трудових відносин, форм і методів узгодження і регулювання інтересів безпосередніх виробників і роботодавців (власників фірм), що функціонують у певному регіоні країни, де об'єктами виступають: організація (використання), оплата та охорона праці, наймання і звільнення працівників,

їхній професійний розвиток і зростання, врегулювання трудових конфліктів, утворення стабільних трудових колективів тощо.

Встановлено, що позитивними сторонами розвитку соціального підприємництва є: сприяння подоланню соціальної ізоляції – працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями, безробітних; забезпечення розвитку нових напрямів реформування державних соціальних послуг; залучення певних груп населення до виробництва товарів чи надання послуг, що вирішить проблеми працевлаштування та адаптації соціально вразливих категорій населення; сприяння залученню населення до участі у вирішенні соціальних проблем на благодійні засадах; формування та розвиток нових видів соціальних послуг, які не мають великої популярності у звичайних підприємців, діяльність яких спрямована тільки на отримання максимального прибутку; надання якісних послуг та товарів соціально вразливих категорій населення на пільгових умовах; забезпечення більш ефективного використання існуючих ресурсів у вирішенні соціальних проблем; сприяння зниженню навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем, що є актуальним в сучасних умовах.

Ключові слова: демографічна криза, ринок праці, соціальні структури працевлаштування, трудова діяльність.

ANNOTATIONS

Shvets O.V. Economic activity of the population in the conditions of transformation of the regional labor market: problems and strategic priorities. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of economic sciences on a specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2020.

In the dissertation works on the basis of theoretical generalization methodological and methodical bases are substantiated and practical recommendations on the decision of an important scientific and practical problem on maintenance of economic activity of the population in the conditions of transformation of the regional labor market are developed.

Developed an algorithm for diagnosing the social structure, economic activity of the population (labor force) and the state of the labor market in the region. To this end, the differentiation of persons who are not part of the labor force, the level of connection with the labor market, the distribution of the population by economic and legal status in the regional labor market, identified forms of employment.

It is established that the regional labor market, as a set of interrelated elements: demand, supply, labor prices that form its structure (territorial, sectoral, socio-demographic, educational-professional, etc.) and a dynamic open system that is actively influenced by side subsystems of the environment is seen as a set of social and labor relations, forms and methods of coordination and regulation of the interests of direct producers and employers (business owners) operating in a particular region of the country, where the objects are: organization (use), payment and protection labor,

hiring and firing employees, their professional development and growth, settlement of labor conflicts, the formation of stable labor collectives, etc.

It is determined that the intensification of migration processes in the world economy is due to a number of urgent reasons, in particular: 1) the tendency to increase the contrast in the levels of economic and social development of exporting and importing countries of labor and population; 2) the growth of international capital movements and the functioning of transnational corporations, which contribute to the union of labor and capital; 3) the demographic crisis in developed countries, which is manifested in a reduction in the number of able-bodied people and an increase in the elderly; 4) the presence of a large number of non-prestigious jobs in the field of services, health care, construction, agriculture, etc., to which indigenous people are reluctant to go; 5) the presence and saturation of information links between countries or their absence; 6) interethnic, religious, political problems, etc.

It is established that the positive aspects of the development of social entrepreneurship are: assistance in overcoming social isolation - employment of people with disabilities, the unemployed; ensuring the development of new areas of reforming public social services; involvement of certain groups of the population in the production of goods or services, which will solve the problems of employment and adaptation of socially vulnerable categories of the population; promoting the involvement of the population in solving social problems on a charitable basis; formation and development of new types of social services that are not very popular with ordinary entrepreneurs, whose activities are aimed only at maximizing profits; provision of quality services and goods to socially vulnerable categories of the population on preferential terms; ensuring more efficient use of existing resources in solving social problems; promoting the reduction of the burden on local budgets in solving social problems, which is relevant in modern conditions.

Key words: demographic crisis, labor market, social structures of employment, labor activity.